

Adopsjonsfamilien

Amalia Carli og Monica Dalen

Informasjon og veiledning
til adoptivforeldre

Dette temaheftet inngår i en serie av materiell i forbindelse med foreldreveiledningsprogrammet. Heftet er utgitt av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Se siste side for øvrig materiell.

Desember 2006
Revidert utgave
Forfatterne står ansvarlig for innholdet.

For bestilling og kjøp av materiell, se:
www.bufetat.no/foreldreveiledning/

Bestillingsnummer: Q-0931

Symbolet for foreldreveiledningen er stilisert etter en gammel helleristning fra boken «Helleristningene i Alta» av Knut Helskog.

Design: Virtual Garden Design
Foto: Kai Myhre
Trykk: www.kursiv.no
2006

FORORD

Foreldre er eksperter på sine egne barn. Det å ha barn gir oss mange gleder og positive opplevelser, men også mange utfordringer som det kan være godt å drøfte med andre.

Ett av målene med «Program for foreldreveiledning» er at foreldre skal kunne møtes for å utveksle erfaringer og ta opp spørsmål som gjelder barneoppdragelse. Temaene på disse møtene er mangfoldige, og det er foreldrene som bestemmer dagsorden. Vi har fått anerkjente fagfolk til å lage bøker, temahefter og videoer/dvd'er. Vi håper materialet kan være til inspirasjon og bli utgangspunkt for samtaler både på helsestasjoner, i barnehager og på skoler.

Dette heftet er først og fremst skrevet for adoptivforeldre, men vi tror at også fagfolk vil ha nytte av heftet i møtet med foreldrene.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

INNHold

Innledning	6	Manglende språkferdigheter kan	
1. Generelt om adopsjon	7	skape onde sirkler	30
Adoptivforeldres rolle	8	Skoleprestasjoner og selvilde	32
2. Adoptivbarnets start i livet	9	7. Adopsjon og identitet	33
Hva skjer når kontakten med		Hvem er jeg egentlig?	34
biologisk mor brytes?	10	Ulike typer slektskap	35
Den første tilknytningen	11	Ungdomsperioden er	
3. Den første tiden i familien	13	spesielt utfordrende	35
Barnas reaksjoner	14	Utenlandsadopsjon og	
Foreldrenes reaksjoner	15	etnisk identitet	36
Det går bedre etter hvert	16	Tilbakereiser	38
4. En ny familie blir til	17	8. Spesielle råd til adoptivforeldre	39
Stadig forsikring om tilhørighet	18	Adopsjonsforberedende kurs	40
Viktig med tidsperspektiv	18	Hvor kan familier søke faglig hjelp?	40
Skryt, skryt, skryt	18	Viktig å holde kontakt	
5. Å vokse sammen som familie	21	med andre adoptivfamilier	40
Temperamentsforskjeller	22	Nødvendig å lære seg noen	
Mestring av nye sosiale situasjoner	22	nye ferdigheter	42
Hvor gammelt er barnet?	22	Åpenhet om adopsjonsforholdet	42
- og hvor mange «aldre» har barnet?	22	Søk hjelp når det er behov	42
Lek	24	Barn må forberedes på å møte	
Når barnet vil ha kontrollen	25	mulig diskriminering	42
Barnets egen historie	26	Refleksjoner omkring likhet	
Barnets fantasier i forhold		og ulikhet	42
til biologiske foreldre	26	Litteratur	45
6. Ut av familien og inn i		Litteraturhefter publisert	
barnehage- og skoleverdenen	27	av Adopsjonsforeningene	45
Læringsprosessen	27	Bøker for barn	45
Språk og læring	28	Bøker for ungdom	45
Det første språklige møtet	28		
Barnehage eller ikke?	30		
Om det å begynne på skolen	30		

INNLEDNING

Som en inspirasjon og hjelp til å utvikle et godt samspill mellom barn og foreldre finnes det forskjellig materiell, blant annet tre små hefter med titlene: «Du og jeg», «Sammen ut i verden» og «Samspill, selvstendighet og samarbeid» (se siste side). Disse søker å vise hvordan man i dagliglivets mange situasjoner kan forsterke og utvikle positive erfaringer i samvær med barna. I tillegg til disse heftene som alle foreldre vil kunne ha utbytte av å lese, har man ønsket å supplere med et eget veiledningshefte for adoptivforeldre.

Men er ikke adoptivbarn lik alle andre barn? Og vil ikke adoptivforeldre oppleve de samme utfordringer, sorger og gleder som alle andre foreldre? Til det er å si at det meste er likt i det å leve med barn uansett på hvilken måte barnet er kommet inn i familien. Men det å bli foreldre ved adopsjon vil likevel på flere viktige områder skille seg fra et biologisk forelderskap. Adoptivforeldre har et «annerledes svangerskap» hvor de må forberede seg på å ta inn over seg en del forhold biologiske foreldre ikke konfronteres med: Barnet har for kortere eller lengre tid vanligvis levd med et første sett foreldre som både genetisk og psykososialt vil ha innflytelse på dets videre utvikling. Barnet kommer som regel fra en annen kultur og skiller seg da oftest fra adoptivforeldrene rent utseendemessig. Adoptivbarnet har opplevd separasjoner fra nære omsorgspersoner, og kan også ha startet livet sitt med vonde erfaringer med hensyn til underernæring og understimulering, i noen tilfeller også fysisk og psykisk vanskjøtsel.

En slik start i livet vil kreve noe ekstra av foreldrene og by på spesielle utfordringer i spillet med barnet. Stilt overfor disse utfordringene har man som foreldre til et adoptert barn sjelden rollemodeller i sin nærmeste familie. Adoptivforeldre må selv aktivt gå ut og lete fram andres erfaringer, det være seg i adopsjonsforeninger, samtalegrupper eller litteratur.

All erfaring viser at adoptivforeldre er svært interessert i å skaffe seg slik informasjon, og dette heftet gir en gjennomgang av de spesielle områdene hvor foreldre til et adoptert barn trenger å lære seg nye ferdigheter som ikke uten videre kreves av biologiske foreldre. Heftet peker på faser i barnets utvikling som kan være spesielt krevende og hvor det

for en del adoptivfamilier vil være behov for å søke råd og assistanse utenfra.

Innledningsvis er det imidlertid viktig å peke på at adoptivbarn utgjør en uensartet gruppe. Selv om alle har hatt en spesiell start i livet, vil de utvikle seg forskjellig både som barn, unge og voksne. Det er viktig å minne om denne ulikheten når barna i dette heftet blir omtalt med fellesbetegnelsen «adoptivbarn».

Det er også viktig å framheve at de fleste adoptivbarn som vokser opp i Norge, synes å klare seg veldig bra. Likevel tar vi i dette heftet i stor grad opp de problemene som kan knytte seg til det å være og det å ha adoptivbarn. Det betyr ikke at alle vil oppleve de problemene som omtales her. Men barna trenger mye trygghet, omsorg og støtte gjennom oppveksten. Heftet er ment som en inspirasjon og hjelp til å utvikle et godt samspill mellom foreldre og barn i adoptivfamiliene. Temaene som tas opp kan gjennomgås på egen hånd. De kan også brukes som utgangspunkt for å utveksle erfaringer og synspunkter i en gruppe av adoptivforeldre.

GENERELT OM ADOPSJON

KAPITTEL 1

Adopsjon eller langsiktige fosterbarnsforhold er velkjente fenomener med lange tradisjoner i samfunnet. Fram til for omlag 40 år siden var adopsjon i Norge ensbetydende med adopsjon innenfor egne landegrensener. Det fantes mange norske barn som ikke hadde mulighet til å vokse opp hos sine foreldre, og som ble frigitt for adopsjon.

I dag finnes det bare et fåtall norskfødte barn som adopteres bort. Med nye prevensjonsmidler og bedre sosiale og økonomiske forhold for ugifte mødre ble antall barn som var tilgjengelig for adopsjon redusert. Fra 1970-årene og fram til i dag er det i Norge blitt mer og mer vanlig å adoptere barn med annen etnisk bakgrunn. Ser vi bort fra stebarnsadoptionsjoner, er adopsjon i Norge i dag nesten ensbetydende med utenlandsadopsjon.

Adopsjon av barn har lenge vært oppfattet som en akseptabel måte å danne familie på. Mye arbeid er nedlagt av myndigheter og adopsjonsforeninger for å sikre at barn blir plassert i gode og kjærlige hjem hvor foreldrene har respekt for barnets bakgrunn og egenart. Da utenlandsadopsjon startet i Norge, var befolkningen her i landet forholdsvis homogen med hensyn til etnisk opprinnelse. I dag har dette forholdet endret seg, og vi har fått et langt mer multietnisk og flerkulturelt samfunn. Dette vil på ulike måter påvirke oppvekstvilkårene for de utenlandsadopterte barna.

Adoptivforeldres rolle

Er det å adoptere barn det samme som å føde barn? Dette er et spørsmål mange adoptivforeldre både stiller seg selv og blir stilt overfor. Det er naturlig at adoptivforeldre sammenligner sin forelderrolle med tilsvarende rolle i et biologisk forelderskap, fordi dette er det forholdet alle kjenner best og som er mest vanlig. Det er da også mange likheter mellom det å føde og det å adoptere et barn, kanskje i særlig grad gleden over og spenningen ved å få et barn. Men samtidig er det også ganske store forskjeller på et adoptiv- og biologisk forelderskap. Adoptivforeldre har ikke samme erfaringer med svangerskap og fødsel, og de viderefører ikke sin egen genetiske arv til barnet. Derimot får de ofte et barn fra en annen kultur med ukjent biologisk utrustning. Kanskje bør adoptivforeldre i større grad erkjenne at det er en forskjell, da dette vil gjøre det lettere å snakke åpent om barnets bakgrunn og opprinnelse.

Faktisk viser forskning og erfaring at en slik erkjennelse av forskjeller har de største forutsetninger for å gi gode utviklingsbetingelser for adoptivbarna. Åpenhet mellom foreldre og adoptivbarnet synes å være en av grunnforutsetningene for følelsesmessig nærhet og ekthet i samspillet mellom dem. Men dette betyr ikke at det å adoptere et barn ikke er en like stor opplevelse som det å føde et barn. Det kan bare være en annerledes opplevelse, som for mange adoptivforeldre føles like sterkt som det å føde et barn. En uttalelse fra en mor, som både har adopterte og biologiske barn, kan belyse dette forholdet nærmere:

«For meg har det vært en like stor opplevelse. Formen rundt det har jo selvfølgelig vært annerledes, men det blir den samme følelsen som etter at man har født et barn. Det er ikke tvil hos meg at man faktisk både fysisk og psykisk føder det barnet i det øyeblikket man får det. I det øyeblikket du vet at det er ditt barn du holder i armene, da føler du det faktisk.»

(Dalen & Sætersdal, 1992, s.95)

ADOPTIVBARNETS START I LIVET

Som alle andre barn liker adoptivbarnet å høre om hvordan det selv ble til. Å tenke på seg selv som liten, og høre på mammas og pappas fortellinger om seg, oppleves som morsomt og spennende. Uansett om adoptivforeldrene har konkrete opplysninger om barnets første tid eller ikke, kan de likevel fortelle om barnets fødsel og første levetid. Det kan være godt å huske på at – uansett bakgrunn – har alle mennesker vært igjennom en biologisk fødsel.

Moderne spedbarnsforskning forteller oss at allerede rett etter fødselen er barnet i stand til å etablere kontakt og til å knytte seg til nære omsorgspersoner. Barnet er totalt avhengig av at det finnes omsorgspersoner som imøtekommer dets behov for å etablere og opprettholde et sosialt samspill. I dette samspillet følger barnet oppmerksomt de voksnes øyne og gester, og etter hvert svarer barnet med bevegelser og gurgeltyder på mors eller fars reaksjoner. Barnet kan også ta pauser, snu hodet til side for å hvile fra den krevende kontakten, vente på et svar fra de voksne, for selv å fortsette samspillet. Denne spirende kommunikasjonen starter allerede i de første levedagene og fortsetter gjennom hele det første leveåret.

Barnet kan etter hvert gjenkjenne stemmen til mor, far og andre nære omsorgspersoner. Det kan også gjenkjenne lukter, og det er påvist at selv nyfødte foretrekker lukten av mors melk framfor andres. Den kjente stemmen, lukten, måten å bli holdt og trøstet på, bidrar til å gi barnet en følelse av trygghet. Barnet erfarer at omsorgspersonene stadig kommer tilbake, og på den måten er de forutsigbare. Det er gjennom denne første kontakten at barnet får en spirende følelse av eget verd som er en del av etableringen av identiteten. Forutsigbarhet i omsorgen vil også gi barnet en følelse av kontinuitet, av at ting henger sammen: «Når det er vondt i magen og jeg skriker, kommer den kjærlige stemmen, den som gir meg melk og trøster meg.» Barnet begynner å forvente at noe skal komme etter en kjent handling: «Når mamma snakker til meg med den høye, kjærlige stemmen, betyr det at hun snart skal ta meg opp og skifte på meg.» Fra tidlig av går barnet aktivt inn for å forstå hendelser, personer og sanserintrykk i en meningsgivende sammenheng. Voksne hjelper barnet i denne prosessen ved å forklare det som hender, det som kommer til å skje eller hvorfor barnet selv eller andre reagerer slik de gjør. På den måten stimulerer de barnets evne til å forstå seg selv samt verden omkring seg. Forståelse av tid, av begreper som før og nå, henger også sammen med opplevelsen av kontinuitet.

I begynnelsen kan ikke barnet skille mellom de ulike følelsene som oppstår inne i det. Det er gjennom samhandling med en omsorgsfull person at barnet lærer seg å identifisere sultbehovet fra det ubehaget som for eksempel en våt bleie gir. Ved å benevne, forklare, vise oppmerksomhet og omsorg hjelper den voksne barnet til å bli kjent med indre behov og ytre krav. Noen barn kan spise for mye, tisse på seg, slå seg og ikke gråte nett-

opp fordi de ikke har lært å kjenne egne kroppssignaler. De føler rett og slett ikke at magen er full eller at de skal tisse og har derfor behov for at en voksen hjelper dem. En voksen kan for eksempel si: «Hva tror du magen sier nå? Hør godt etter om den har fått nok mat», «Du har drukket to glass saft, - kjenn etter om du skal tisse nå». Selv barn i tiårsalderen kan fremdeles ha vansker med å lytte til egne kroppssignaler. Dette kan skyldes at de har vært mer opptatt av å forstå det som skjer omkring dem og at voksne ikke har hjulpet dem med å oppfatte og forstå egne kroppssignaler.

Mange barn kan virke masete, nysgjerrige og bråket fordi de ikke har en klar forståelse av hvordan verden omkring dem fungerer. De putter alt mulig rart i den første postkassen, eller leker intenst med bilens vinduspusser. Ofte er foreldre raske til å korrigere ved å si: «Ikke gjør det!». Dersom vi i stedet gjør ting sammen med barnet, som å bøye oss ned og sammen forsøke å kikke inn i postkassen, eller forsiktig å undersøke hvordan vinduspusseren faktisk fungerer, kan vi oppnå å gi barnet en positiv reaksjon på nysgjerrigheten. Samtidig kan vi vise at det er en mening og logikk i det som opptar barnet.

Hva skjer når kontakten med biologisk mor brytes?

De fleste barn som blir adoptert fra utlandet er små når de kommer til sine nye foreldre. Men det kommer også en del barn som er noe eldre. Selv om barna har noen felles trekk, er hvert eneste barn et unikt individ som bærer med seg egne opplevelser med tidligere omsorgspersoner. Noen av barna har kanskje bodd sammen med sin biologiske mor noen måneder eller år, andre ble atskilt fra mødrene rett etter fødselen.

Atskillelsen fra moren eller andre omsorgspersoner vil kunne prege et spedbarn, selv om barnet tilsynelatende er kommet over opplevelsen og knyttet seg til andre omsorgspersoner. Forskning viser at allerede seks måneder gamle babyer viser tegn på forstyrrelser når de blir flyttet fra omsorgspersonene. Vi vet også at selv veldig små barn reagerer på omskiftninger i omgivelser, lyder, lukter og rytmer. Hva skjer så når den kjente lukten av mor og andre omsorgspersoner, de kjente, trøstende stemmer ikke er der lenger? Eller lukten og stemmen har kommet og gått helt vilkårlig, uten å ta hensyn til barnets signaler? Eller når de ikke har vært der i det hele tatt, men har vært erstattet av stadig skiftende lukter og stemmer, kanskje

til og med lyder fra andre barn som spedbarnet ikke klarer å etablere kontakt med? Barnet vil da føle seg forvirret. Det kan bli apatisk, oppgitt eller kan prøve aktivt å fylle tomheten rundt seg med stadige bevegelser, skrik og uro. Verden er ikke lenger forutsigbar, kanskje er den til og med skremmende. Barnet forstår ikke disse forandringene, og dette kan skape frykt og forvirring.

Både små og store barn kan ha vansker med å forstå hvorfor mor eller andre tidlige omsorgspersoner ikke er der lenger, selv om den omsorgen de har hatt ikke har vært tilfredsstillende. I et forsøk på å forstå hvorfor atskillelsen skjer, kan et barn helt ned i førskolealder føle at det har ansvaret for hendelsen. Barnet kan tro at det er noe ved han eller henne som har ført til omstendighetene rundt adopsjonen, og av den grunn føle seg slem eller utilstrekkelig. For å forstå verden omkring seg tar små barn ofte utgangspunkt i seg selv. Adoptivbarnet vil derfor ha behov for å finne egne forklaringer på hvorfor akkurat hun eller han ble adoptert. Dette temaet vil barnet og foreldrene nærme seg på ulike måter i forskjellige aldre og livssituasjoner.

Når de ytre omstendighetene skaper en smerte hos barnet, kan det også protestere og nekte å akseptere det som skjer med det. Dette kan føre til at voksne oppfatter barnet som vanskelig og reagerer negativt på slik atferd. Det er lett å komme inn i en ond sirkel av negativ oppmerksomhet. Barnet hører til stadighet: «Ikke gjør det!» og får kanskje ofte kjeft eller annen form for straff. Barnets vanskelige reaksjoner og atferd kan være en måte å synliggjøre for omgivelsene at det er noe som kjennes

vondt. Følelser som frykt, utilstrekkelighet, skyld og skam kan skjule seg bak en fasade av sinne, utagering og motorisk uro. Det er viktig å huske på at disse reaksjonsmåtene også er tegn på vitalitet og styrke, og ikke minst et håp om å bli hørt, sett og akseptert en gang for alle. Utfordringen ligger i å kunne hjelpe barnet med å finne andre måter å uttrykke smerte og frustrasjon på.

Den første tilknytningen

Tilknytning betyr at ett, to eller flere mennesker etablerer følelsesmessige bånd seg imellom. De «knytter» seg til hverandre. Både hos dyr og mennesker sikrer en slik tilknytning en trygghet og beskyttelse for et forsvarsløst avkom. På lengre sikt utvikles tillit til andre mennesker. Tillit er et grunnleggende premisse for all læring og sosialisering. Hvis barnet har oppnådd tilknytning, vil det utvikle en tillit til andre voksne mennesker og en følelse av eget verd. Dette vil gjøre barnet psykisk sterkere, slik at det kan tåle motgang og ytre påkjenninger.

Tilknytningen vokser i takt med det sosiale samspillet mellom foreldre og barn. Nyfødte barn starter ofte dette samspillet i det øyeblikket de gir uttrykk for ubehag. Når moren eller andre omsorgspersoner svarer på dette og tilfredsstiller barnets behov, roer som oftest barnet seg. Tilfredsstillelsen gir en følelse av velvære og trygghet som bidrar til tilknytning til den som tilfredsstiller barnets behov. Selv om dette er noe vi klart ser hos spedbarn, er det en sirkel som også gjentar seg senere i livet.

Det er viktig at en voksen er oppmerksom på barnets behov ved å forsøke å gi dem et innhold og å bidra til å

tilfredsstill dem, enten de er av fysisk, som i tilfelle sult, eller av psykologisk art, som når barnet forsøker å få oppmerksomhet fra den voksne. Jo eldre barnet er, desto flere initiativ må foreldre ta for å etablere positivt samspill med barnet. Foreldre og barn må være i situasjoner hvor de kan glede seg sammen over noe og dele begeistring med hverandre. Ved å vise interesse og følge barnets oppmerksomhet, gjenta gurglelydene hos babyen, benevne det som toåringen peker på, eller undres sammen med seksåringen om noe, skapes det en sirkel av kontakt og samspill.

En vanlig situasjon med et spedbarn vil være at foreldrene småsnakker og trøster barnet når det gråter, gir det mat, skifter bleie eller fjerner noe ubehagelig. Foreldrene fortsetter så å snakke og smile til babyen, som etter hvert vil svare med smil og lyder tilbake. Hos en toåring som gråter når pappa går på jobb, vil sirkelen gjentas ved at mor trøster og forteller at pappa kommer tilbake senere. Hun tar barnet til vinduet for å vinke, klemmer og koser, inviterer barnet til å leke, og barnet gleder seg igjen.

Fordi tilknytningsprosessen skjer over lang tid, vil barnet og foreldrene i denne perioden vise ulike reaksjoner. Et spedbarn vil reagere med å være våken, gi øyekontakt og iblant la seg trøste. Foreldrene reagerer med å svare på barnets krav, nyte barnets nærvær og glede seg over barnets utvikling. Førskolebarnet reagerer med å følge foreldrenes råd og akseptere deres grensesettinger. Det vil gradvis kunne våge seg ut i verden, men samtidig sjekke at foreldrene er der. Tegn på at tilknytningsprosessen er i gang kan være at barnet leker på en aldersadekvat måte, at det er avslappet, blidt og reagerer naturlig på smerte og tilfredsstillende. Foreldrene vil fortsatt vise interesse og glede for barnet, sette grenser, trøste og rose det. Skolebarnet vil vise en positiv tilknytning ved å vise at han eller hun er fornøyd med seg selv, klarer seg tilfredsstillende på skolen, uttrykker følelser på en adekvat måte, aksepterer grensesetting, ser ut til å utvikle samvittighetsfølelse og har en tilfredsstillende omgang med jevnaldrende og voksne. Foreldrene på sin side vil vise oppmerksomhet overfor barnets skoleprestasjoner og fritidsinteresser, rose, støtte og trøste barnet og gi oppgaver og ansvar som er tilpasset barnets alder.

Vi kan videre se tegn på tilknytning i barnets evne til fysisk kontakt med andre, til øyekontakt og til positivt sosialt samspill med andre. Følelsen av å være bra nok, og kunne glede seg over egne oppnådde mål, karakterise-

rer barn hvor tilknytningen ser ut til å utvikle seg i positiv retning. Foreldrenes reaksjoner viser seg blant annet som evne til å svare på barnets initiativ til samspill og kroppskontakt. De kommer også til uttrykk i foreldrenes evne til å vise glede overfor barnet, kunne rose det og akseptere atferd som gir uttrykk for misnøye, glede og selvstendighet.

At et barn er følelsesmessig knyttet til foreldrene, betyr også at det er glad i dem, avhengig av dem og føler seg elsket av dem. En slik tilknytning vil igjen føre til at barnet identifiserer seg med foreldrene og ønsker å følge foreldrenes normer og atferd. Barnet blir etter hvert i stand til å utforske verden omkring seg mens det holder øyekontakt med foreldrene. Det kan være borte fra foreldrene vel vitende om at de fortsatt finnes.

Barn som har opplevd en positiv tilknytning til ett eller flere mennesker, vil lettere kunne knytte seg til nye omsorgspersoner. Men selv barn som har opplevd mange flyttinger eller overfylte barnehjem, vil kunne knytte seg til sine nye foreldre. Dette kan imidlertid kreve at disse foreldrene må gi mer oppmerksomhet, bekreftelse og forsikring om at de elsker barnet enn de kanskje hadde regnet med.

Hva skjer så om et barn ikke har klart å knytte sterke nok bånd til de voksne som skal regulere det og vise veien framover? Når et barn ikke har etablert en tilfredsstillende tilknytning til omsorgspersoner, kan det oppstå et dårlig balanseforhold mellom avhengighet og uavhengighet. Det kan få vanskeligheter med å akseptere grenser og normer og vise motstand mot fysisk kontakt. Barnet kan bli klengete overfor foreldrene samt ukritisk i kontakt med andre voksne. Noen barn kan dessuten bli utilgjengelige for kontakt og skape en avstand til alle voksne. Barn med utilfredsstillende tilknytning kan også være lite oppmerksomme på egne indre behov eller ytre krav fra omgivelsene. Dette medfører at barnet viser lite sosialt tilpasset atferd fordi det ikke har lært å tolke forventninger og signaler fra nære, voksne omsorgspersoner.

For å hjelpe barnet i slike situasjoner må man arbeide systematisk for å gi det nødvendig trygghet på tross av tidligere avvísning. Derfor er det så viktig at barnet og foreldrene får rik anledning til å bli kjent med hverandre og at forholdene legges til rette for en best mulig tilknytning mellom dem. Gjennom lek og andre sosiale samværsformer kan barnet oppnå fysisk og psykisk kontakt med adoptivforeldrene.

DEN FØRSTE TIDEN I FAMILIEN

KAPITTEL 3

Det første møtet mellom foreldre og barn utgjør slutten på en lang ventetid. Foreldrenes forhistorie begynner i det øyeblikket de bestemmer seg for å adoptere et barn og slutter ved møtet med barnet. Tidligere ble mange barn hentet med eskorte, som oftest var personer knyttet til en adopsjonsforening. I dag er det mest vanlig at foreldrene selv henter barnet i fødelandet. Det å bli kjent med barnet i dets opprinnelige omgivelser vil ha en gunstig innvirkning på kontaktetableringen mellom adoptivbarnet og foreldrene og kan lette overgangen til nytt miljø.

Barn er svært ulike når de kommer til den nye familien, både i alder og med hensyn til forventninger og forberedelser. Noen har klare minner om det de forlot i fødelandet, mens andre er for små til å huske noe. Noen barn er svært godt forberedt på hva de vil kunne møte i det nye landet, mens andre ikke har fått noen informasjon. Mange barn har levd i overfylte og /eller lite stimulerende barnehjem, med lite voksenkontakt, og har derfor ingen konkrete mennesker de kan savne. Andre har derimot vokst opp to, tre år hos snille fosterforeldre og med andre familiemedlemmer de nå blir atskilt fra uten å forstå hvorfor dette skjer. For noen barn kan selve adopsjonen bli en lettelse, mens for andre preges den av sorg over de som ble igjen i hjemlandet.

Den første tiden i familien er en spesiell periode. Den er fylt av spenning, glede og forventning knyttet til det nye barnet som er kommet. Foreldrene har ventet lenge på barnet og opplever en lettelse og lykke over at de endelig er blitt foreldre. Men selvsagt byr den første tiden også på en del utfordringer. Barnet vil naturlig nok reagere på de nye omgivelsene, og reaksjonene kan ofte være forståelige og sterke. Dette er det viktig at foreldre er godt forberedt på, særlig gjelder det barnets følelsesmessige reaksjoner. Det er naturlig at mange barn får store omstillingsproblemer ved ankomsten til nytt land og ny familie. Problemenes art og omfang vil naturlig nok variere alt etter barnets alder ved ankomsten og barnets forhistorie. Det å møte nye ansikter, nytt språk, nytt klima og annen kultur kan virke overveldende på barnet. Noen barn får søvnproblemer, andre får spiseforstyrrelser som kan gi seg utslag i en umettelig hunger eller sterk motvilje mot å ta til seg næring i det hele tatt. Noen barn blir veldig klengete. De nærmest suger seg fast til de nye omsorgspersonene. Dette kan illustreres med en uttalelse fra moren til en gutt som ble adoptert da han var 15 måneder gammel:

«Vi kunne ikke vike fra ham. Han sov mellom oss i hvert fall de første to årene. Om natten våknet han flere ganger og illskrek. Og det var slitsomt. Jeg kunne ikke gå ut av stuen, kunne ikke gå noen steder.»

(Dalen & Sætersdal, 1992, s.112)

Ofte er foreldrene bedre forberedt på barnets mulige fysiske vansker enn på de mer følelsesmessige omstillingsreaksjonene. Tidligere var det vanlig at mange av barna var underernærte og i dårlig fysisk helsetilstand. I de se-

ner årene synes de fleste barna som kommer til Norge å ha forholdsvis god helse. Noen barn kan imidlertid senere vise seg å lide av mangelsykdommer som ikke umiddelbart oppdages. Det er derfor viktig at barnet gjennomgår en grundig legeundersøkelse ved ankomsten til Norge og at det skjer en kontinuerlig oppfølging dersom barnet viser tegn på spesielle fysiske plager.

Barnas reaksjoner

Et adoptivbarn har ikke bare opplevd tap av moren og andre omsorgspersoner. Det kan også ha en bakgrunn preget av omsorgssvikt, mishandling, rusmisbruk og underernæring under svangerskapet og like etter fødselen. Barnet kan ha opplevd flere omplasseringer, og det kan ha bodd på institusjoner for kortere eller lengre perioder. Dette er ikke ensbetydende med at et barn med en slik bakgrunn alltid vil slite med store problemer. Likevel må man nok regne med at slike erfaringer på en eller annen måte vil kunne prege barnet i mange år framover.

I blant oppstår barnets reaksjoner flere måneder eller år etter adopsjonen, uten at foreldrene eller barnet kan forstå sammenhengen. Barn kan eksempelvis reagere med sorg og fortvilelse når familien endelig får flytte til et nytt, mer komfortabelt hus. Noen barn blir først utrygge og klengete når de begynner i barnehagen. Barn vil da ha behov for ekstra forsikring om at han/hun hører til hos foreldrene uansett hvor de bor. Andre barn har behov for at foreldrene forsikrer om at barnehage er en kortvarig plassering, og at mamma eller pappa kan være med til barnet blir vant til det nye stedet. Barn kan ha godt av å høre at slike reaksjoner kan settes i sammenheng med deres spesielle bakgrunn.

Barn som har opplevd å bli forlatt, som har skiftet flere omsorgspersoner og som kanskje er blitt utsatt for dårlig omsorg, vil reagere på ulike måter når de blir adoptert. For noen barn vil det være truende å bli overlatt til to nye, voksne personer og skulle bo alene sammen med dem i et stort, ukjent hus eller en leilighet. Det kan være vanskelig å stole helt på at disse to voksne, de nye foreldrene, vil barnet vel.

Barnet trenger deres omsorg, men situasjonen virker tiltrekkende og skremmende på samme tid. Barnet kan da avvise foreldrenes tegn på kjærlighet eller oppføre seg provoserende, dominerende eller utagerende. Barnets tidligere erfaringer kan iblant virke inn på bestemte situasjoner og gjøre det mer sårbart og samtidig mer utfordrende for foreldrene.

Foreldrenes reaksjoner

Det er ikke alltid lett å møte barnets reaksjoner og atferd på en god måte. Mange adoptivforeldre forstår ikke barnets reaksjoner fordi de ikke kjenner barnets fortid. Voksne reagerer ulikt på avvisning, klengete atferd eller likegyldighet fra barnets side. Noen mestrer slik atferd lettere enn andre, og dette vil igjen få konsekvenser for kontaktetableringen mellom adoptivbarnet og de nye foreldrene. Det er ikke lett både å skulle etablere kontakt med adoptivbarnet og samtidig møte sterk utfordrende atferd fra barnet. Ofte vil den voksne reagere i øyeblikket ved å vise skuffelse, sinne og fortvilelse. Dette kan være adekvate reaksjonsmåter. Mange av de utenlandsadopterte barna kan faktisk ha lettere for å forstå den voksnes reaksjon hvis den blir «synlig». Mangelfulle språkkunnskaper gjør at barnet kan ha problemer med å følge opp den voksnes resonnering og forklaring. For et barn i førskolealder kan det være bra å oppleve at selv den voksne, mor og far, kan bli sinte, skuffet, ja, til og med være urimelig. Dette forutsetter at en voksen og barnet setter seg sammen

når stormen er over og forsøker å snakke om hvordan de hadde det. At en voksen ber om unnskyldning hvis de selv mener at de overreagerte eller misforsto barnet, behøver ikke å true foreldrenes myndighet. Hvis en voksen i ettertid klarer å ta opp sine egne reaksjoner med barnet, kan det være en modellering: «alle kan gå over streken/gjøre feil», «vi kan alle misforstå», «det er lett å bli såret/sint/skuffet». En liten ærlig samtale omkring disse temaene kan også hjelpe barnet å sette ord på følelsene sine.

At den voksne setter ord på egne følelser og reaksjoner, kan også hjelpe barnet til å leve seg inn i en annen persons situasjon. Evne til innlevelse kan være vanskelig fordi barnet har startet livet uten å ha blitt møtt i sine forsøk på å etablere en kommunikasjon, eller vist egne følelser og behov for de voksne som var til stede da. Derfor er det viktig å snakke åpent med barnet om hendelser og situasjoner i hans eller hennes liv. Slike samtaler må likevel «porsjoneres» slik at barnet ikke blir overveldet av ord som krever en intellektuell forståelse av egen atferd som han eller hun ikke er moden for.

På samme måte som blikkutveksling og verbalt samspill er viktig for å oppnå kontakt med andre, gir også hudkontakt mulighet for sosial samhandling. Det gjelder å finne måter å komme fysisk nær barnet på som både føles godt for det og foreldrene. Slik fysisk kontakt er lett å opprette med små barn. Eldre barn kan kvie seg for forsiktig berøring eller virke ukritisk i sin form. Foreldrene vil av den grunn kunne streve med å finne egnede former for fysisk kontakt med barnet. Et barn som har opplevd fysiske og seksuelle overgrep, kan bli usikker på hva en voksen forventer av det. Derfor er det viktig å gi klare beskjeder om hva man som voksne liker og aksepterer – eller misliker. Foreldrene må også gjøre det klart at det ikke er barnet de avviser når de tar avstand fra noe barnet gjør.

Blant de aktivitetene som kan fremme fysisk kontakt og intimitet, er svømming. Barn og foreldre kan komme nær hverandre fysisk ved å leke, le, hyle og ta imot hverandre i vannet. Det er viktig å bruke god tid nettopp på slike aktiviteter uten å kreve at barnet raskt skal lære å svømme. Kanskje kan nettopp hjelpeløsheten hos barnet i vannet gi foreldrene mulighet til å kose, passe på, hjelpe og gi trygghet.

«Titt-tei»- og «gjemme seg»-lek gir også fine anledninger til å «bli fanget», særlig hvis det er et «kosemonster» som er løs og ser etter en å «spise/klemme/kose med». Dette kan være en passe vill og spenningsfylt lek, særlig for et barn som selv er nokså voldsom i sin atferd. Det er alltid viktig å huske på at alle i familien bytter roller. «Fødselsleker», der mor ligger i senga med barnet på magen og dyna oppå er også en mulighet. Barnet kan sparke og bevege seg mens foreldrene venter i spenning, uvitende om det er en gutt eller jente de snart skal få!

En annen egnet lek kan være at en av foreldrene hjelper barnet med å gjemme seg. Den andre av foreldrene blir fortalt at barnet ikke er der. Barn elsker å se den fortilte mor eller far som leter etter det! Særlig morsomt er det hvis barnet er nær mor og de kan utveksle blikk, kroppsvarme og innestengt latter med hverandre mens far leter etter barnet.

Det går bedre etter hvert

Det viktigste budskapet til foreldre som strever med barnets omstillingsproblemer, er at de fleste vanskene avtar etter hvert. Barn trenger ulik tid på å tilpasse seg de nye omgivelsene og få den nødvendige trygghet for å knytte seg til nye omsorgspersoner. Selvsagt vil dette

varierte alt etter barnets alder og forhistorie. Barn som har hatt flere omskiftninger og startet livet under de mest ugunstige vilkår, vil naturlig nok by på de største utfordringene. I noen tilfeller kan foreldrene ha behov for faglig hjelp og veiledning i denne første tilpasningstiden. Det kan være snakk om å få noen gode råd om hvordan man kan møte sterke sinne- og raseriutbrudd, hva man kan gjøre for å avhjelpe innsøvningsvansker og hvordan man kan møte det store sultbehovet hos barnet. Noen foreldre trenger også råd om hvordan de skal forholde seg til et barn som vegrer seg mot alle former for fysisk kontakt.

Mange barn viser den første tiden en del reaksjoner som ikke stemmer med barnets fysiske alder. Noen barn blir i perioder langt barnligere og mer umodne i sine reaksjoner enn alderen skulle tilsi. Foreldrene kan trenge hjelp og oppmuntring til å tåle slik ikke-aldersadekvat atferd som overdreven klenging eller klamring, sterke aggresjonsutbrudd ved motgang, sengevæting eller ekstrem passivitet. Situasjonen blir ikke lettere ved at kommunikasjonen mellom barn og foreldre også byr på spesielle utfordringer. Vi vil senere beskrive barnas språklige utvikling nærmere fordi den er særegen.

Et annet viktig budskap til adoptivforeldrene er å oppmuntre til å stole på egne følelser og reaksjoner, slik at de ikke lar seg påvirke av utenforstående til å forsere barnets utvikling og modning. Et utsagn fra moren til en pike som ble adoptert da hun var to og et halvt år gammel og som var i svært dårlig fysisk forfatning, kan illustrere dette:

«Og jeg gikk og dro på henne overalt. Og alle «forstå-segpåere» sa jo at hun kom til å bli en uselvstendig unge resten av livet hvis jeg skulle fortsette sånn. Vi hadde en onkel som er barnepsykiater, og han fortalte også at dette her ville bli helt umulig. Men vi måtte stole på at de følelsene vi hadde da, det var det hun trengte, og at det var det riktige. Og det er jeg overbevist om at det var. For da hun først hadde fått den tryggheten på at hun hadde meg først og fremst, og siden alle de andre, gjorde det at hun allerede i 4-5 års alderen var bunntrygg».

(Dalen & Sætersdal, 1992, s. 114)

EN NY FAMILIE BLIR TIL

Adopsjon dreier seg like mye om at foreldrene blir adoptert av barnet som at barnet blir adoptert av foreldrene. Dette kan iblant være en prosess full av gleder, men også av uvisshet. «Vil jeg bli ønsket og verdsatt en gang for alle?» For et barn som har opplevd flere tap og for foreldre som ikke har født egne barn, kan det oppstå tvil om hvorvidt de hører sammen.

Stadig forsikring om tilhørighet

Forsikringer om at foreldrene vil ha barnet for bestandig og at barnet alltid vil ha dem som foreldre, kan ikke gjenstas for ofte. Barnet trenger å høre mange, mange ganger at nå er det en del av familien, og at dette gjelder for hele livet. Noen foreldre vil si: «men det har vi fortalt ham allerede mange ganger». Likevel bør man fortsette å si det samme på mange forskjellige måter. Barnet trenger å høre dette budskapet mange ganger for selv å kunne «eie» det.

Når barnet virkelig har forstått at det hører til i familien, vil det også kunne tåle at mamma blir skuffet og pappa blir sint eller lei seg. Det betyr nemlig ikke at mor og far ikke er glad i barnet eller ikke vil beholde det. De ønsket seg nettopp dette barnet. Adoptivbarnet vil lære at alle mennesker kan bli urolige, sinte og provoserte når de ikke føler seg helt trygge. Det er viktig å generalisere for derved å vise barnet at dets reaksjoner også er normale for et lite menneske som føler seg utrygt og presset. Ja, til og med for et stort menneske vil det være skremmende. Dette er ikke ensbetydende med å akseptere barnets reaksjoner.

Når man får et spedbarn i huset, pleier man å tilpasse omgivelsene slik at barnet har det godt. Man er ekstra påpasselig med temperatur, unngår gjennomtrekk og høye lyder. Når man derimot adopterer et større barn, selv om barnet bare er to år, forventer vi at barnet skal tilpasse seg våre rutiner, vår mat og våre rytmer. Ofte er vi oss ikke bevisst at dette koster barnet enormt, og at det bruker mye krefter og energi på det. Av og til kan det være vanskelig for foreldrene å se og forstå dette, fordi de fleste barna er så vitale og fysisk aktive.

Når et spedbarn er født, men også senere, vil foreldrene forsøke å se etter likheter mellom dem selv og barnet. Vanlige uttalelser kan være: «Han har din nese og mine ører», «Se, hun har mormors smil», «Nei, men ligner han ikke på onkel Rolf i sine ferdigheter?!» Dette er del av en naturlig inkludering i egen slekt som foreldre gjør overalt i verden.

Med et adoptivbarn kan det være vanskeligere å finne likheter fordi barnet faktisk har en annen genetisk arv som etnisk sett kan være veldig annerledes enn adoptivforeldrenes. På tross av dette trenger barnet å «bli trukket» inn i familien for derved å føle at det virkelig hører til der. Dette er en lang prosess som krever tid. For å styrke denne tilhørighetsprosessen kan foreldre og barn i

fantasien skape en fortid sammen. I fantasi og drøm er alt mulig! Det samme er tilfelle i lek. Foreldrene og barnet kan derfor leke ut mange situasjoner som de kunne ha opplevd sammen som for eksempel at barnet gråt, ville ha mat, satt på fanget og ble trøstet. I leken kan de gjenoppta mange situasjoner de hadde ønsket annerledes.

Et barn liker også å høre at han løper på samme måte som pappa, er oppfinnsom som farfar og glad i is, skogsturer og hunder som onkel Martin. Eller at hun er flink til å syngesom tante Klara, ryddig som mormor og glad i dyr som mamma da hun var liten. Det virker enda bedre om slike sammenligninger i tillegg får en god, morsom anekdote. Barnet vil da huske den morsomme anekdoten med det innbakte budskapet: «du er nå en del av oss, vår familie».

Viktig med tidsperspektiv

Det er viktig å gi barnet noe av din egen oppvekst. Fortell episoder fra da du var barn, gjerne en gang da du «tråkket i salaten», gjorde noe galt. Pynt gjerne litt på det - i din egen disfavør! Barn elsker å høre om at foreldrene har vært små, enda mer at de var litt rampete. Mange adoptivbarn som sliter med uro og utagering føler seg ofte rampete - ja, til og med slemme! Noen lurer virkelig på om foreldrene hadde ønsket dem om de hadde visst at de var så vanskelige.

Et barn som ikke er blitt satt nok pris på eller har vært forlatt, føler seg ofte mindreverdig og slem. Barnets desperate forsøk på å få oppmerksomhet fra en uinteressert voksen kan utvikle seg til å bli negativ masing og klenging, noe som igjen øker sjansen for avvising og irettesetting. Det er derfor viktig å kunne formidle til barnet at «alle kan gjøre feil», at vi også gjør og gjorde det. Barnet får sjansen til å få en barnekompis i foreldrene. Dette kan føre til at det føler seg mindre ensomt i en verden av veloppdragne og prektige mennesker hvor barnet opplever at det er den eneste som gjør noe galt.

Mange adoptivforeldre sliter med å komme i en posisjon som både er nær, varm og samtidig grensesettende. De som adopterer barn som er over to år gamle, kan særlig oppleve å få en liten person som har andre vaner, er trassig, avvissende og sint. Barnet utfordrer foreldrene på måter de aldri kunne ha forutsett.

Skryt, skryt, skryt

Vi voksne er rare! Ofte bruker vi mye energi på å fortelle barnet om ting det gjør feil, eller ting det burde ha husket

eller gjort. Men er vi like flinke til å fortelle barnet når det har gjort noe det skulle? Neppel! Det er synd, fordi det ville spare oss for massevis av energi senere. Eksemplene her kunne være mange: Man kan til og med gjøre det litt morsomt ved å ha en liten markering av begivenheten.

Til den som glemmer å gjennomføre de små hjemmeplikter:

«Å for en gledelig stund, tenk at min egen datter skulle huske å kaste søppelet akkurat slik jeg har bedt om! Det var flott det!»

Det er viktig å stimulere barnets utvikling og gi barnet selvtillit ved å vise det hva det mestrer:

«Jeg skal si at du er blitt flink til å telle – huske telefonen – lukke kjøleskapsdøra – spise blyanten før du skriver.»

«neimen, så FLOTT at du husket å tørke skoene dine – vaske hendene – spyle ned i WC.»

Til den «slappe»:

«Du er virkelig blitt sterk i beina! Tenk at du har klart å gå så langt for å hente ballen din!»

Å VOKSE SAMMEN SOM FAMILIE

I alle familier er det en prosess å bli kjent med hverandre etter at et nytt barn er kommet inn i familien. I likhet med andre, må adoptivbarnet, de nye søsknene og foreldrene tilpasse seg hverandre på tross av store ulikheter i både temperament, legning og ikke minst utseende.

Temperamentsforskjeller

Som med egenfødte barn, kan foreldre oppleve store temperamentsforskjeller mellom seg og barnet. Temperament er til en viss grad arvelig. De barna som blir adoptert, er ofte barn som har greid seg tross alle odds. Det er ganske stor dødelighet blant små foreldreløse barn på barnehjem. Tristhet kan gjøre at de gir opp livet. De barna som er kommet hit til Norge, har ikke gitt opp. De viser ofte med en noe utagerende atferd sin protest mot det de har gått igjennom og sitt håp om endelig å bli hørt og sett. De er ofte vitale barn.

Flere barn kommer dessuten fra andre himmelstrøk hvor folk snakker høyere, spiller sterkere musikk og uttrykker seg i mer dramatiske vendinger. Så kommer de til Norge, til veloppdragne familier hvor man setter seg ned og «prater» om ting, er rolige og høflige, søker harmoni og har orden på sakene. Andre barn derimot kan være vant til rolige omgivelser, med lite stimulering, og reagerer derfor på alle sanseintrykkene de blir konfrontert med.

Mestring av nye sosiale situasjoner

På grunn av tidligere erfaringer i livet kan et adoptivbarn ha problemer med å mestre nye sosiale situasjoner. Det gjelder særlig situasjoner der den voksnes oppmerksomhet må deles med mange andre barn. Barnet kan lett føle seg utrygt, overlatt til seg selv og uten den voksnes beskyttende bekreftelse. Andre kan ha spesielle vansker i en barnehage- eller skolesituasjon. Men også i familieselskaper eller store forsamlinger som for eksempel i kirken kan barnet lett føle seg overveldet av de mange ukjente menneskene det møter og av alle regler som skal overholdes. Iblant reagerer barnet ved å bli utagerende, miste kontroll og «ødelegge» både for seg selv og andre.

I slike situasjoner kan man hjelpe barnet med å oppnå egen kontroll ved sammen å gjennomgå det som gikk galt sist: «Husker du da kusine Mari ble døpt og du ble så urolig i kirken? I morgen skal vi på skoleavslutningsfest for storebror. Hvordan kan vi vite når du blir urolig slik at vi kan hjelpe deg med det?» De kan avtale at far klemmer barnet to ganger i hånden, be ham eller henne om å sitte på fanget, hviske «husk hva vi snakket om hjemme» eller avtale å gå ut i frisk luft før barnet mister kontroll og taper ansikt overfor seg selv og andre. Foreldre vil i en slik situasjon fungere som en støtte for barnets fortsatt svake kontroll over seg selv. Det er viktig å gi barnet en slik støtte for at det skal kunne mestre nye sosiale situasjoner. Voksne

må iblant være ekstra påpasselige med å gi barnet det nødvendige påfyll av oppmerksomhet og bekreftelse for å hjelpe det å fungere aldersadekvat i sosiale situasjoner. Hvis barnet gjennom de første leveårene har følt seg lite sett og verdsatt av voksne, vil dette stille ekstra store krav til nye, nære personer; først og fremst foreldrene, men også lærere, fritidsledere og andre voksne.

Hvor gammelt er barnet?

På grunn av ufullstendige opplysninger er det ofte vanskelig å fastslå alderen til noen av de utenlandsadopterte barna. I de tilfeller hvor det er tvil, kan leger foreta en nærmere fastsetting av barnets alder. Dette gjøres ved å ta et røntgenbilde av barnets hånd, vurdere tannstatus og vekstkurve samt ta en psykologisk vurdering av barnet. Det har imidlertid vist seg at slike undersøkelser kan være vanskelige å gjennomføre før barnet har vært om lag to år i landet.

Dersom det viser seg at barnets oppgitte alder umulig kan stemme med det man senere kommer fram til, kan man søke det lokale folkeregisteret om å få endre barnets fødselsdato. Det stilles imidlertid bestemte krav for å få gjennomført dette. En fastsetting av adoptivbarnets alder kan være av betydning i forbindelse med skolestart, likeledes dersom barnet viser tegn på tidlig pubertet. Ofte kommer dette til uttrykk ved at et barn som kanskje var noe underutviklet fysisk, får en sterk vekstperiode etter at det er kommet til adoptivfamilien. Det er som om barnets kropp, underernært på kjærlig omsorg og næring, plutselig får en slags «kortslutning» når omsorg, trygghet og næring plutselig inntreffer. Barnet begynner å vokse veldig fort, og kroppen «mistolker» dette som om det er på tide å sette i gang med pubertetsutvikling. Når puberteten starter, er det begrenset hvor lang tid barnet har igjen å vokse. Jo yngre og lavere barnet var ved pubertetsstart, desto lavere blir slutt høyden.

- og hvor mange «aldre» har barnet?

Alle! Selv om kronologisk alder er fastsatt, må vi regne med at det bor mange aldre i adoptivbarnet. Barn som blir adoptert etter fire års alder, klarer kanskje å mestre mange praktiske ting som å kle på seg, gre håret og re opp sengen. Nettopp fordi det krever så mye mot og styrke for å overleve tap, kan barnet satse på å klare seg selv, ta livet bokstavelig talt i egne hender. Men det som var et godt, ubevisst valg som fungerte ved toårsalderen, kan

senere gjøre livet vanskelig for barnet. Adoptivforeldrene fantaserer om at de skal stelle og stulle med det lille barnet som kommer, men kan så oppleve at barnet faktisk klarer det meste selv. Noen foreldre opplever det som trist, nærmest som et tap: «det kommer et sterkt etterlengtet og ønsket barn som ikke synes å trenge oss». En slik tilsynelatende selvstendig atferd kan imidlertid dekke over sterke behov for omsorg og kontakt. Kanskje må det gå litt mer tid før slike behov kan komme til uttrykk.

Det er forskjeller i de verdier som ulike samfunn ønsker å dyrke fram hos barn. Slik er det også med krav til barns oppførsel, som kan variere sterkt over lande- og familiegrensene. I det norske samfunnet er selvstendighet og selvhjelpenhet to viktige egenskaper som stimuleres gjennom oppdragelsen. Barn forventes å kunne kle seg selv, vaske seg, knytte skolissene selv og smøre matpakke mye tidligere enn hva som er vanlig lenger sør i Europa. Mange adoptivbarn som kommer ved to-treårsalderen og oppover kan mestre slike oppgaver. Det finnes eksempler på toåringer som kan skifte egen bleie, treåringer som kan re opp sengen sin, fireåringer som klarer å krysse store trafikkerte gater og gi seg ut på lange turer på egen hånd. Mestring av slike ferdigheter på et så vidt tidlig alderstrinn kan imidlertid ha gått på bekostning av andre viktige opplevelser for barnet. Utfordringene for foreldrene ligger da i å gi barnet muligheten til å ta igjen noe av det de ikke fikk med seg i den tidligste barndommen. En sjuåring som i lang tid har vasket håret selv og helst vil fortsette med det, kan etter hvert synes at det er deilig at foreldrene gjør det. Men det kan ta tid før barnet greier å slippe foreldrene til.

Noen barn må lære å ta imot hjelp og omsorg og dermed bli avhengig av foreldrene. Det betyr at barnet må gå tilbake til tidligere utviklingsstrinn og bli mer barnslige enn det den fysiske alderen skulle tilsi. Selv et barn som har lært å spise med gaffel og kniv kan iblant ha godt av at foreldrene mater dem litt. Samtidig som foreldrene utnytter sjansene for å la barnet gå litt tilbake i alderen i noen situasjoner, må de også støtte barnet i å gå videre i den aldersadekvate utviklingen: Den samme seksåringen som ble «kose-matet» på slutten av middagen, kan hjelpe til å dekke bordet og skrelle potetene selv neste dag.

Noen barn tar lett kontakt med voksne og setter seg gjerne på fanget til personer de ikke kjenner så godt. Her kan det være viktig å huske på at et barn kan være tilsynelatende tillitsfull overfor andre personer, men egentlig

ukritisk i sin kontaktform. Det strever med å knytte seg til sine nye foreldre. Etter en stund kan barnet igjen bli veldig klengete og barnslig.

Barnet kan ønske å leke at det var baby, følge etter mamma overalt, ha mye kroppskontakt, få kos uansett tid og sted, og det kan be om hjelp med ting foreldrene vet det utmerket klarer selv. Noen barn får perioder da de plutselig begynner å snakke babyspråk på tross av stor framgang i språkutviklingen. Dette kan virke skremmende og provoserende på foreldrene og omgivelsene. Det er viktig at foreldrene forsøker å imøtekomme barnets lengsel etter avhengighet og tilhørighet. Foreldrene er barnets nære omsorgspersoner og skal dekke barnets primære behov for mat, trøst og søvn.

Barnets spirende tilknytning til sine nye foreldre kan gjøre det mer sårbart og følelsesmessig labilt. Barnet skal ut i verden, men den nye hjemmebasen kjennes fortsatt ikke solid og trygg nok. Det kan også oppleves som skremmende å være så følelsesmessig opptatt og avhengig av de to nye, voksne foreldrene.

Lek

Lek er en naturlig del av menneskets utvikling. Den foregår i virkeligheten – her og nå – og samtidig handler den om hendelser som skjer på fantasiplanet. Når to barn leker politi og røvere sammen, skjer det her og nå, leken foregår i virkeligheten. Samtidig foregår handlingene på fantasivivå, «som om det var ordentlig». Leken er derfor fri for de konsekvensene handlingene kunne ha hatt om det hele hadde vært den «virkelige» virkelighet.

Gjennom leken kan barnet prøve og feile. Det kan prøve ut destruktive krefter, magiske løsninger og drømme seg til utrolig styrke og kraft. Leken gir barnet mulighet til å være den som bestemmer, opplever selvstendighet og autonomi: Det er han som kjører bilen, hun som er legen som sjekker helsen, han som er mammaen eller pappaen, hun som bestemmer over bamsen, vennen eller foreldrene. I leken kan barnet bestemme alt, og feilene som eventuelt blir gjort, har ikke de samme konsekvensene som i dagliglivet. I leken finnes en dimensjon av spontanitet, kreativitet og oppfinnsomhet. Barnet vet at dette er «på lek, på liksom» og bestemmer selv når noe inngår i leken eller ikke.

Barn har en medfødt evne til å leke. Evnen til å leke utvikles veldig tidlig i barnets liv dersom omstendighetene tillater det. «Titt-tei»-leken, hvor babyen dekker øynene

og får verden til å forsvinne og komme tilbake – etter sin egen vilje, er kanskje den første form for lek hos barn. Når barnet gjentatte ganger kaster matskjeen eller en liten rangle på gulvet, leker barnet. Gjennom leken øver barnet seg på å få kontroll på at ting og mennesker kan forsvinne etter sitt eget ønske. Men for å kunne utvikle leken på en positiv, lystbetont måte er barnet avhengig av den voksnes interesse, bekreftelse og iblant deltakelse. Foreldre, men også besteforeldre, søsken og andre kan gi barnet oppmerksomhet og interesse ved å følge med i leken.

En del barn kan ha problemer med å leke fordi de rett og slett ikke har hatt anledning til å lære seg å leke på en skapende måte. Lek kan også vekke angst hos barnet ved at det gjennom leken blir overveldet av vonde følelser. Barn som har opplevd alvorlige traumer, kan vise en gjentakende form for lek, hvor de gjentar om og om igjen det vonde de har opplevd uten å vise tegn til å finne kreative løsninger som kan hjelpe dem ut av situasjonen. Når barnet leker voldsomt i barnehagen eller på skolen, kan dette skape problemer for andre barn. Barnet kan kanskje miste kontrollen og slå «virkelig» hardt eller være særdeles dominerende overfor andre barn.

Lekens betydning for barnets intellektuelle og emosjonelle utvikling er sentral. Gjennom lek skaper barnet situasjoner som ligner det han eller hun har opplevd og bearbejdet disse slik at han/hun kan «eie» dem på en ny måte. For mange adoptivbarn kan det være lettere å leke med yngre barn. Det gir barnet muligheter for å gå tilbake til tidligere utviklingsstadier, og derved få en sjanse til å gjøre noe om igjen. Ved å leke med yngre barn kan adoptivbarnet slippe å måtte strekke seg for å mestre aktiviteter jevnaldrende klarer mye bedre. Det dreier seg om å kunne gå et par skritt tilbake, for så å kunne gå tryggere framover i utviklingen.

Noen utenlandsadopterte barn modnes senere enn jevnaldrende på en del områder. Det er viktig at foreldrene og andre som har kontakt med barnet (helsesøster, førskolelærer, lærer) godtar dette og ikke presser barnet til å mestre mer enn det i øyeblikket klarer. Barnet bør få følge sitt eget tempo både intellektuelt, følelsesmessig, motorisk og sosialt. Samtidig bør adoptivbarnet selvsagt også møte situasjoner som gir anledning til aldersadekvat mestring.

Når barnet vil ha kontrollen

Både forskningsrapporter og kliniske erfaringer viser at det i de tilfeller hvor foreldre søker veiledning i samspillet med sitt adoptivbarn i førskole- eller skolealder, ofte er slik at

barnet oppleves som kontrollerende eller dominerende av omgivelsene. Barnets atferd kan bli spesielt krevende. Dette kan iblant vanskeliggjøre samvær med andre barn hvis barnet stadig vil bestemme og tar lite hensyn til andre barns behov. Uønsket negativ atferd kan som tidligere nevnt være en måte å kommunisere på og være et uttrykk for at noe oppleves som uutholdelig og vanskelig. Utfordringen ligger i å forsøke å forstå hva barnets atferd er et uttrykk for.

Noen foreldre forteller om barn som vil bestemme alt selv både når det gjelder klær, mat og leggetider. Ved første øyekast kan reaksjonene oppfattes som trass og mangel på samarbeidsvilje hos barnet. Men barnets handlinger kan forstås ut fra dets tidligere opplevelser. Et lite barn som har mistet mye og har flyttet mange ganger, vil ofte komme til et punkt hvor det selv må ha styringen. Det er som om barnet ubevisst tyr til en slik atferd for å «ordne opp i eget liv» og spare seg selv for mer lidelse. Et barn som flere ganger har vært overlatt til seg selv med mye tomrom rundt seg, vil nå kanskje fylle dette rommet selv med egen aktivitet og kontroll for å unngå tidligere, skremmende opplevelser av tristhet og tomhet. Slik atferd er barnets måte å mestre livssituasjonen på. Det er viktig å huske at det ikke er barnet selv som styrer dette, selv om det utad kan framstå som kontrollerende atferd. Dette er prosesser som foregår på et ubevisst plan og som barnet selv ikke er klar over.

Slike reaksjoner kan være krevende og utfordrende for de voksne, og særlig for foreldrene som har den daglige omsorgen for barnet. Barnet trenger etter hvert hjelp til å

slippe kontrollen, bli forsikret om at det nå har en mamma og en pappa som skal passe på. Samtidig er barnet i vekst og trenger støtte i sin prosess for å bli mer selvstendig og selvsikker. Dette krever en fin balanse hvor mulighetene for å kunne gå fram og tilbake i utviklingen må være til stede.

Barnets egen historie

Selv om adoptivbarnet blir integrert i en ny familie, har det med seg sin egen historie. Det er stor forskjell på hvor mye foreldrene vet om hvert enkelt barn. Noen barn vet selv navn på biologiske foreldre og søsken. Andre må derimot leve med uvissheten om hvem deres biologiske foreldre er. Det står simpelthen intet skrevet om dem fordi de ble funnet uten identifikasjonspapirer. Det kan være vanskelig for barnet å akseptere at det aldri kommer til å få vite noe om sin egen bakgrunn. Men også de som har opplysninger om biologiske foreldre, kan møte uvisshet og stille seg flere spørsmål enn det de kan få svar på.

Mange adoptivforeldre blir forbauset når de opplever andre menneskers nysgjerrighet overfor deres barn. Både foreldrene og barnet kan bli spurt om ting de ikke hadde regnet med å måtte svare på. Voksne mennesker kan stille ømtålige eller sårbare spørsmål over hodet på adoptivbarnet, for eksempel om barnets biologiske foreldre, kostnader ved en adopsjon, eventuelle vanskelige opplevelser hos barnet osv. Det er ikke lett å møte slike spørsmål på en høflig måte, og både barn og foreldre må forberede seg på hensiktsmessige motreaksjoner. For det første behøver man ikke å svare på alt det man blir spurt om, noe som kan være vanskelig for folk som er vant til å være høflige og svare pent på andres henvendelser.

I blant kan det være nyttig å øve seg på en fiktiv samtale, hvor adoptivbarnet blir spurt om egen bakgrunn av en det ikke kjenner. Man kan også bytte roller slik at barnet blir den som spør. I noen situasjoner kan det være viktig for barnet å ha en egen historie for hånden som nødvendigvis ikke inkluderer alle detaljer som hører familieintimiteten til. Samtidig bør det selvsagt også lære seg å svare «det vil jeg ikke snakke mer om ...», «nå orker jeg ikke flere spørsmål» eller «det har jeg ikke lyst til å fortelle». Det må være lov å sette grenser for spørsmål fra uvedkommende og fra kjente.

Barn og foreldre kan sammen reflektere over hvilke omstendigheter som fører til at en mor adopterer bort barnet sitt. I noen tilfeller finnes det nedskreven informasjon om forholdene rundt et konkret adopsjonsforhold, men i svært mange tilfeller er det sparsomt med opplysninger.

Men selv om vi kan lese om fattigdom og utstøtning, kan vi ikke lese om den smerten en mor følte i det øyeblikket hun måtte gå til det skritt å adoptere bort barnet. Vi kan heller ikke lese om hvilke tanker og drømmer hun hadde for barnet og dets framtid. Men vi kan snakke sammen om dette, og i samtalen bygge på generell viten om forholdene i det landet adoptivbarnet kommer fra. Med litt eldre barn kan man snakke om hvordan det var i Norge før velferdstaten ble etablert. Fra tidlig på 1900-tallet finnes det rikelig med litteratur, bilder, sang og dikt som gjenspeiler en sosial virkelighet som ligger meget nært det som er tilfelle i giverlandet. Viktigst av alt er å prøve å formidle respekt for andre mennesker uansett sosial og etnisk bakgrunn, slik at barnet også kan forholde seg til seg selv og sitt opphav med verdighet.

Barnets fantasier i forhold til biologiske foreldre

Adoptivbarn kan ha forskjellige fantasier om biologisk familie. Noen fantaserer mye, andre er mindre opptatt av slike tanker. En del barn har konkrete minner og husker familiemedlemmer, mens andre mangler slike minner. Det er viktig å hjelpe barnet med å skape en mening bak de omstendighetene som førte til at det ble atskilt fra sine biologiske foreldre.

Behovet for «å få vite» om egen bakgrunn kan variere med alderen. Et lite barn kan falle til ro ved å vite at det var «i en annen mamma's mage», og så ble det hentet av sine nye foreldre. Et eldre barn vil kunne ha behov for å gjenta disse temaene på en annen måte. Det er viktig å gi barnet bakgrunnsinformasjon som det ut fra sin alder og modenhet kan ta imot. Det er lettere å bidra med slik informasjon mens barnet er lite. Jo yngre barnet er, desto lettere er det å fantasere sammen med det om tiden omkring fødselen og den første tiden. Det kan være nyttig å huske på at et barn kan tenke på en biologisk mor selv om barnet var svært lite da det forlot moren.

Uansett om det ikke finnes opplysninger om akkurat dette barnet, vet vi voksne nok om milepæler i barnets tidligste år. Vi kan derfor «fortelle» barnet om hvordan hun eller han bablet, krabbet omkring, gikk sine første skritt og falt gang på gang til beina ble sterke nok til å bære det. Dersom slike historier blir fortalt som et slags «eventyr om deg selv», vil de etter hvert bli en del av barnets egen historie.

UT AV FAMILIEN OG INN I BARNEHAGE- OG SKOLEVERDENEN

Læringsprosessen starter tidlig i barnets liv, og det foregår mye uformell læring innen familien gjennom barnets første leveår. Den mer formelle læringsprosessen starter når barnet begynner i barnehage og senere på skolen. Læring er i vid forstand en kontinuerlig prosess som starter ved fødselen gjennom etableringen av det første samspillet mellom barnet og en voksen omsorgsperson. Barnets iboende muligheter for vekst og utvikling stimuleres i samspill med dets omgivelser, og nye ferdigheter utvikles gjennom en kontinuerlig læringsprosess. Denne prosessen er spesielt interessant i forhold til utenlandsadopterte barn.

Mange av disse barna er, som tidligere nevnt, blitt forlatt av sitt biologiske opphav på grunn av fattigdom, nød eller andre tungtveiende grunner. Ofte er det umulig å oppspore de biologiske foreldrene, og de fleste av barna vil for alltid ha en ukjent biologisk opprinnelse. Vi vet derfor lite om barnets genetiske forutsetninger for utvikling og læring. Det er imidlertid en kjensgjerning at adopsjoner ofte forekommer i land som er preget av fattigdom, nød og dårlige sosiale forhold for enslige forsørgere. Det er derfor naturlig å forvente at barn som er unnfanget under slike forhold, har et svakere grunnlag for læring og utvikling enn barn som er vokst opp under bedre sosiale og fysiske forhold.

Etter at barna er kommet til sine nye familier, vil oppvekstvilkårene endre seg til det bedre for de fleste. Familiene tilbyr oftest stabile og trygge rammer rundt barnas utvikling. Det beste grunnlaget for at læringsprosessen skal utvikle seg på en god måte, vil være å legge forholdene til rette for en best mulig tilknytning mellom barnet og de nye foreldrene.

Når levevilkårene før adopsjonen har vært spesielt traumatiske og denne situasjonen har vært langvarig, og tilknytningen til de biologiske foreldrene har vært mangelfull eller overfladisk, vil dette kunne hemme læreprosessen. En del adoptivforeldre må derfor regne med å møte et barn som vil kreve en betydelig innsats for å motvirke en slik hemning. Dersom omstillingsvanskene hos barnet synes svært omfattende, bør foreldre søke råd og veiledning hos fagpersoner. Mange håper og tror at omstillingsproblemene vil legge seg etter en viss tid, og dette skjer jo også for de fleste. Men foreldre kan likevel ha behov for gode råd og støtte i denne ofte krevende første perioden. Her er det viktig å minne om at mange barn har vært igjennom vanskelige år før de kom til adoptivhjemmet, noe som naturlig nok betyr at omstillingsprosessen blir mer utfordrende. Det er derfor helt naturlig at disse barna vil få en del problemer under oppveksten og at noen av dem vil ha behov for faglig hjelp og oppfølging.

Språk og læring

Å tilegne seg et språk er noe av det viktigste som skjer i et barns liv. Språket er sentralt i kommunikasjon med våre omgivelser og av stor betydning for felleskap mellom mennesker og tilhørighet i en kultur og et samfunn. Vi bruker språket til å forstå oss selv og våre omgivelser, og det bidrar til utvikling av vår identitet. Språk er også

avgjørende for barnets kognitive utvikling og for læring i vid forstand. Det finnes ulike teorier om forholdet mellom barnets språk og dets tenkning, men alle vektlegger at språk og tenkning er nært knyttet til hverandre og er gjensidig utviklende fra tidlig barndom.

De utenlandsadopterte barna utgjør en interessant gruppe sett fra en språklig synsvinkel ved at samtlige av dem har hatt et avbrekk i den naturlige språkutviklingen. Barna må lære seg et helt nytt språk, og de fleste mister dessuten sitt første, opprinnelige språk. Norsk blir barnas nye morsmål, og dette nye språket må fungere like godt som norsk for norskfødte barn.

Det er særlig det sosiale og følelsesmessige samspillet mellom foreldrene og barnet som ligger til grunn for kommunikasjons- og språkutviklingen. Barnets medfødte evne til språklig læring kan ikke utvikle seg dersom den ikke får hjelp av minst én voksen person. Et særlig viktig ledd i språkutviklingen er å kunne delta i en samtale hvor barnet lærer å ta initiativ, svare på henvendelser og vente på tur. Det er av stor betydning at det språklige samspillet kommer i gang tidlig, da dette fører barnet inn i gode kommunikative sirkler.

Mange utenlandsadopterte barn kan, som tidligere nevnt, ha levd under miljøforhold som har vært lite stimulerende for utviklingen av samspillet med en voksen omsorgsperson. Noen har tilbrakt det meste av den første tiden på barnehjem med få voksne ansatte, med mangelfulle lekemuligheter og begrenset uteareal. Ved siden av å ha hatt liten voksenkontakt har også noen barn hatt dårlige muligheter for aktivt å utforske miljøet rundt seg i denne viktige førspråklige fasen. En del barn har heller ikke fått tilstrekkelig språklig tilbakemelding på egne handlinger fra voksne. Dette er særlig viktig og nødvendig for begrepsutviklingen, som igjen er grunnlag for tankeoperasjoner.

Det første språklige møtet

Foreldrene bør være særlig bevisste på barnets spesielle språklige situasjon og forberede seg på å møte barnet på best mulig måte. Mye kan gjøres for å legge forholdene til rette for en allsidig og grunnleggende språk- og begrepsutvikling. Forberedelsen starter allerede før barnet kommer til familien. Ved utenlandsadopsjon vil det være klokt å lære seg noen ord og uttrykk på barnets opprinnelige språk slik at den første kommunikasjonen lettere kan komme i stand.

Adoptivbarn reagerer på ulike måter ved ankomsten til Norge, alt etter alder og tidligere språklig utvikling. Noen blir totalt stumme, andre bruker kroppsspråket i utpreget grad, og noen av de eldste barna fortsetter med å bruke sitt opprinnelige språk. Felles for alle er at de lærer seg norsk talespråk veldig raskt.

Det virker nesten som om disse barna har «måttet» ta igjen det språklige forspranget til de jevnaldrende norske barna. Kanskje blir omgivelsene forført av barnets raske språktilegnelse, av den korrekte uttale og tilsynelatende gode beherskelse av hverdagskommunikasjon. Noen barn kan imidlertid på tross av dette mangle en dypere språkforståelse som først oppdages når barnet blir eldre og særlig når det begynner på skolen. Den forserte språkinnlæringen kan være noe av forklaringen på at språket blir mangelfullt når det gjelder dypere forståelse av begreper.

Det er viktig at foreldrene ikke lar seg blende av det gode talespråket, men gir barnet anledning til å få konkrete erfaringer med ting og hendelser slik at grunnleggende begreper får tid til å utvikle seg. Foreldrene bør la barnet få kjenne på gjenstander, finne ut hvor tunge og lange de er og hvordan de brukes. Det er mer lærerikt å ta barnet med ut i naturen og la dem oppleve dyr, insekter, grønnsaker og lignende enn bare å lese om de samme tingene.

Mange foreldre som adopterer barn, prøver å legge forholdene til rette slik at barnet kan opprettholde sitt opprinnelige språk. Erfaring viser imidlertid at selv der barnet har spansk som førstespråk og det finnes slektninger som snakker spansk med barnet, har det vært vanskelig å opprettholde førstespråket. Mange foreldre har fortalt om barn som aktivt motsetter seg å bruke det opprinnelige språket. Barnet bruker isteden kroppsspråk og lærer seg norske ord og uttrykk veldig raskt. Dette kan være et ledd

i tilknytningsprosessen i den nye familien og kanskje også et ønske om å glemme tidligere opplevelser i fødelandet. Dersom forsøk på å opprettholde barnets førstespråk ikke lykkes, bør nok foreldre akseptere at barnet faktisk bytter førstespråk og får norsk som morsmål. Det viser seg at de fleste utenlandsadopterte barn blir enspråklige, og det er derfor viktig at de mestrer det nye morsmålet like godt som norskfødte barn.

Barnehage eller ikke?

Mange foreldre ønsker at barnet skal gå i barnehage for å øke muligheten for sosialt og språklig samspill med andre barn og voksne. Om et adoptivbarn skal gå i barnehage eller ikke og på hvilket tidspunkt det i tilfelle skal begynne, bør selvsagt avveies mot andre forhold, som hvor lenge barnet har vært i den nye familien og barnets modenhet og grad av trygghet. Det er imidlertid viktig at barnet får en tilstrekkelig lang periode i sin nye familie før det overlates til nye omsorgspersoner. Det må få tid til å bygge opp en trygg plattform i sin nye familie. Ved vurdering av når et barnehagetilbud skal starte og hvor omfattende det skal være, må foreldrene lytte til barnets signaler mer enn til hva som er vanlig for norskfødte barn på samme

alder. Det samme gjelder tiden som går med til introduksjon av nye mennesker og omstilling til nye omgivelser. Her er det viktig å huske på at alle barn trenger tid til å bli kjent i nye situasjoner, og adoptivbarn som har opplevd flere omskiftninger, i enda større grad.

Mange adoptivforeldre opplever at barnet ikke er følelsesmessig eller intellektuelt modent for å begynne på skolen i kalenderåret det fyller seks år. Spørsmål om utsatt skolestart kan være aktuelt for noen av barna. Dette kan særlig dreie seg om barn som ble adoptert som fem- og seksåringer og som har hatt store omstillingsvan-sker. I mange tilfeller kan det være riktig å la barnet få et ekstra år hjemme eller i barnehage. Det er imidlertid viktig at det gjøres noe for barnet i "venteåret", for eksempel en spesiell innsats i forhold til språklig stimulering eller sosial oppfølging. Ved vurdering av utsatt skolestart må foreldre også ta i betraktning barnets biologiske modning. En veldig tidlig utviklet jente vil kunne være langt mer fysisk moden enn de jentene hun skal gå sammen med dersom hun i tillegg vil være ett år eldre enn dem ved skolestart.

Om det å begynne på skolen

Å begynne på skolen er en milepæl i ethvert barns liv. For noen barn blir overgangen fra hjem til skole spesielt stor. For andre barn vil noen års opphold i barnehage gjøre overgangen mykere. Barnet blir vant til å omgås andre barn og får trening i å forholde seg til sosiale regler. For alle barn vil imidlertid det å begynne på skolen være deres første møte med mer formelle krav til intellektuelle prestasjoner.

Selv om det tradisjonelle skolemodenhetsbegrepet ikke eksisterer i norsk skole i dag, og det blir lagt vekt på prinsippet om tilpasset opplæring, vil opplegget i de fleste førsteklasser forutsette mestring av en del grunnleggende ferdigheter. Noen utenlandsadopterte barn har ved skolestart ennå ikke nådd det modenhetsnivå som en norskfødt seksåring fungerer på. Det kan derfor oppleve at det ikke mestrer oppgaver det blir satt til å løse. Selv om læreren prøver å tilpasse kravene etter barnets forutsetninger, vil det selv kunne oppleve at det ikke får til det samme som de andre elevene i klassen. Barnet blir kritisk til egne prestasjoner, og slike følelser kan forsterkes på høyere klassetrinn hvor det å sammenligne seg med andre blir mer og mer viktig.

Manglende språkferdigheter kan skape onde sirkler

På høyere klasetrinn kan språkvanskene hos noen utenlandsadopterte barn bli mer synlige. Selv om de fleste har

et godt talespråk, mangler noen av dem en dypere forståelse av en rekke sentrale og hverdagslige ord og uttrykk. De mangelfulle språklige ferdighetene gjør det vanskelig å følge med på skolen. Det å beherske språket i en skolesammenheng krever evne til å følge klasseundervisning og til å oppfatte beskjeder gitt til en hel klasse. Dessuten kreves det en god forståelse av alle de abstrakte begrepene som undervisningen bygger på. Når det svikter på disse områdene, får det konsekvenser for innholdsopptakelsen i ulike fag. Det blir spesielt vanskelig å følge muntlig undervisning, forstå teksten i lærebøker, gjenfortelle et hendelsesforløp og formulere seg skriftlig. I dagligtale kan barnet utnytte det situasjonsuavhengige og ikke-verbale språket, og språkvansker avdekkes av den grunn ikke før det stilles krav til mer abstrakt språkforståelse. Det er derfor ikke uvanlig at lærevanskene først viser seg på senere klassetrinn, slik denne moren gir uttrykk for:

«Han kom om våren og begynte i første klasse om høsten. Vi syntes det gikk enormt bra og han lærte veldig fort, men så gikk det i stå. Det måtte vel være i andre eller tredje klasse. Det virket som om det gikk et teppe ned. Han snakket også mindre hjemme. Han trakk seg på en måte inn i seg selv.»

(Dalen & Sætersdal, 1992, s. 153)

Barnets språklige problemer blir lett forvekslet med lese- og skrivevansker hos norskfødte barn slik denne moren beskriver:

«Det var perioder da vi trodde at hun var ordblind, fordi vi syntes at hun leste så dårlig. Da var det gått noen år. Men hun var ikke ordblind, og vi trodde at hun kanskje trengte briller, men legen sa at vi kunne jo ikke vente at hun skulle lese flytende norsk. Hun hadde jo ikke vært her mer enn noen år.»

(Dalen & Sætersdal, 1992, s.158)

Mange adoptivbarn får spesialundervisning i løpet av skoletiden, men denne synes ikke å ha vært helt tilpasset barnas spesielle lærevansker. Dette skyldes i første rekke at skolen har hatt liten erfaring med adoptivbarn, og at det manglet kunnskap om adoptivbarn og læring. Etter hvert som det er kommet flere utenlandsadopterte barn til Norge, vet vi også mer om deres spesielle situasjon. Både foreldre og lærere har i dag fått større faglig innsikt i barnas lærevansker, men fortsatt er det behov for

mer faglig kompetanse på dette feltet. Noen av barnas lærevansker synes å henge sammen med en bristende begreps- og språkutvikling, som spesielt gir seg utslag i fag som norsk og matematikk, men med ringvirkninger også til andre fag.

Skoleprestasjoner og selvbilde

Selv om undervisningen i skolen skal tilpasses den enkelte elevs spesielle behov og forutsetninger, vil nok mange elever, også de utenlandsadopterte barna, likevel oppleve nederlag i skolesituasjonen. For utenlandsadopterte barn vil tilkortkomning bli mer synlig på høyere klassetrinn, hvor det å sammenligne seg med andre blir mer og mer viktig for alle elever. En slik vedvarende følelse av tilkortkomning overfor skolens krav, vil kunne true barnets selvoppfatning, som igjen kan virke hemmende på evnen til å lære.

Sammenhengen mellom skoleprestasjoner og selvoppfatning er imidlertid avhengig av i hvilken grad det legges vekt på skoleprestasjoner i elevens miljø. Særlig gjelder dette forventninger om gode skoleprestasjoner fra foreldrene. Mange adoptivforeldre har høyere utdanning, og flere av dem har selv klart seg bra på skolen. Der det er biologiske barn i familien, kan disse også ha gjort det faglig bra på skolen. Foreldrene vil naturlig nok ønske at adoptivbarnet skal klare seg like godt. Slike ønsker kan lett omsettes til forventninger om gode skoleprestasjoner. Når barn ikke klarer å innfri forventningene fra nære omsorgspersoner, føler de ofte nederlag, som igjen kan true deres selvbilde.

Det er viktig å holde fast ved at mange adoptivbarn klarer seg bra på skolen både faglig og sosialt. Samtidig vet vi at en god del av dem strever med skolefagene, og noen utvikler lærevansker som gir seg utslag i varierende og lave skoleprestasjoner. Denne gruppen har spesielt behov for tilrettelagt opplæring, og mange har rett til spesialundervisning.

For å forebygge og avhjelpe lærevansker hos adoptivbarn blir det viktig at foreldre, førskolelærere, lærere og spesialpedagoger samarbeider for stadig å vinne ny kunnskap og innsikt i hvordan disse barna lærer og utvikler seg.

ADOPSJON OG IDENTITET

Identitet er et komplekst og sammensatt begrep som defineres ganske ulikt i litteraturen. På tross av dette, synes de fleste å mene at identitet er knyttet til det fundamentale spørsmålet: «Hvem er jeg egentlig?» En persons identitet utvikles gjennom hele livet og formes i samspelet mellom individuell, biologisk utvikling og ytre sosiale omgivelser. Dette utviklingsforløpet må nødvendigvis bli individuelt for hvert enkelt menneske, og de fleste av oss vil gjennom hele livet stadig være på vei mot å finne vår identitet.

Menneskets identitetsutvikling har ingen fasit, og kan på en måte sammenliknes med et orienteringsløp. Alle beveger seg mot et mål, men det finnes mange veier for å nå målet. Noen følger de opptrukne stiene og postene, mens andre havner på sidespor og blindveier. Noen bruker kort tid mot målet, mens andre må stoppe opp for å korrigere kursen og blir forsinket i prosessen. Av og til må løpet brytes, og en person må starte på nytt eller henge seg på et senere løp. Ved å studere et kart over terrenget, kan veiene synes rette og enkle å følge. Men av og til stemmer ikke kartet med terrenget, og for noen kan det være nødvendig å trekke opp nye veier og ny kurs for å nå målet.

Hvem er jeg egentlig?

De fleste barn og unge vil i løpet av oppveksten møte utfordringer i forhold til egen identitetsutvikling. For adopterte vil denne utviklingen kunne bli særlig utfordrende fordi adopsjon representerer et brudd i et menneskes kontinuitet. Spørsmål som «hvor mye er jeg formet av min biologiske arv og hvor mye av mine omgivelser?» vil stå sentralt.

Der barn og adoptivforeldre ikke skiller seg fra hverandre i etnisk opprinnelse, kan det være mulig å hemmeligholde adopsjonsforholdet. Dette er vanligvis ikke mulig ved utenlandsadopsjon. Her blir ulikheten fort synlig, og adoptivbarnet selv og andre vil kommentere det. På mange måter er nettopp synligheten et godt utgangspunkt for naturlige samtaler om adopsjonsforholdet og om ulikhet og likhet. Men selv om dialogen omkring adopsjonsforholdet er åpen og direkte, kan andre sider ved barnets opplevelse likevel bli underkommunisert. For en del av de eldre barna kan det også være vanskelig å snakke om at de er adoptert, slik en jente gir uttrykk for:

«Det er vanskelig å snakke med foreldrene mine om at jeg er adoptivbarn. Hvis man snakker for mye om det, er man redd for å såre de. Ellers kan jeg snakke med dem om det meste, men akkurat det synes jeg er ekkelt. De ser på meg som sin datter».

(Dalen & Sætersdal, 1992, s.214)

På et eller annet tidspunkt i livet vil alle adopterte måtte integrere bevisstheten om sine to sett av foreldre: De som fødte dem, men ikke maktet eller kunne beholde dem og de som ønsket dem, men ikke fødte dem. Dette kan være en smertefull prosess hvor barnet gradvis opparbeider en bevissthet om at det både er valgt og samti-

dig på et eller annet tidspunkt også bortvalgt. En slik innsikt kan være følelsesmessig truende, og mange mener at først i 11-12-årsalderen vil barnet ha den nødvendige modenhet til å forstå dybden i dette. Barnet kan i denne perioden bli ekstra sårbar med sterke opplevelser av tap og sorg. Det kan være vanskelig for foreldre å vite hvordan de skal møte slike sorgreaksjoner, som gjerne forsterkes i ungdomsårene. Selv om foreldrene gjennom oppveksten har hatt et åpent og nært forhold til adoptivbarnet, vil følelsene omkring selve adopsjonsforholdet i denne perioden kunne intensiveres, slik en adoptivmor uttrykker seg: *«Hun lå og gråt om kveldene, og hun sa at hun kunne ha en mamma som levde, og undret om hun hadde søsken og sånn.»*

(Dalen & Sætersdal, 1992, s.213)

Som tidligere nevnt, er det ofte ikke mulig å kunne svare på spørsmål knyttet til barnas start på livet, da det ikke finnes tilstrekkelig informasjon. Mange adopterte må derfor slå seg til ro med at biter av deres historie vil forbli ukjent. Men de kan likevel fantasere over hvordan situasjonen kunne ha vært, og for noen kan det være en hjelp å få anledning til å besøke landet de kommer fra og kanskje se barnehjemmet de engang var på.

De fleste synes å finne en måte å forsones seg med det faktum at de er adopterte. Mange voksne adopterte har vist at det er mulig å utvikle en god identitetsfølelse selv om deler av livshistorien vil forbli ukjent. Geir Follevåg, som selv er adoptert fra Korea, uttrykker seg på følgende måte i sin bok «Adoptert identitet»:

«Eg er adoptert frå Sør-Korea, og eg er stolt av det».

(Follevåg, 2002)

De unge finner imidlertid ulike veier fram mot egen identitet. Noen framhever det norske i seg slik denne ungdommen gir uttrykk for:

«Jeg føler meg så vanvittig norsk, så når jeg ser meg i speilet, så ser jeg jo at jeg ser annerledes ut. Men når jeg tenker inni hodet mitt, så ser jeg meg ikke som orientalsk/farget. Jeg er bare meg og norsk og er hvit inni hodet mitt».

Andre er opptatt av sin dobbelte etniske tilhørighet både som norsk og colombiansk, koreansk eller peruansk:

«Altså, Norge er jo landet jeg er vokst opp i. Det er hjemme. Sånn hjemlandet mitt. Jeg bor i Norge. Jeg er

norsk. Men på mange måter så er jeg peruansk også. Norge er et veldig fint land og sånn. Men Peru det er litt sånn spennende. Å være fra Peru og Norge på en gang. Norge er jo egentlig der jeg er oppvokst og Peru der hvor jeg er født. Så det blir sånn litt blanding».

(Nilson, 2005)

En tredje gruppe framhever betydningen av å være et menneske med egne verdier utover det å tilhøre en bestemt etnisk gruppe:

«Jeg tenker ikke spesielt norsk. Jeg synes selv at jeg tenker i ulike baner. Jeg tenker ikke bare norsk. Hvis jeg gjorde det skulle ikke jeg være sammen med en fra Gambia».

(Brottveit, 1999)

Igjen viser erfaring at det finnes flere måter å løse slike utfordringer på, og det er viktig at den enkelte unge selv velger sin vei mot målet.

Ulike typer slektskap

Det er også viktig å poengtere at det finnes flere typer slektskap utover det rent biologiske. Barn som er adopterte vil utvikle et psykologisk slektskap til sin nye familie. Flere uttalelser fra unge adopterte framhever nettopp et slikt slektskaps betydning for følelsen av tilhørighet:

«Biologi har lite å si for hvem du blir, og hvem du føler tilhørighet til. Jeg har min tilhørighet i Norge.»

(Løes, 2001)

Mange familier som har adoptert fra samme land og hentet barna ved felles «hentereiser», har i ettertid opprettholdt et vennskap og en kontakt de betegner som «å være i slekt med hverandre». De møtes jevnlig, og noen feirer også høytider sammen slik familier som er i biologisk slekt med hverandre gjør:

«Vi møtes hvert år. Vår datter lever for møtene med de kinesiske jentene. Hun føler dem som søsken. Foreldrene er sammen med barna. De andre foreldrene blir «onkler» og «tanter». Vi feirer helligdager sammen og vi har også planlagt å reise tilbake til Kina sammen neste år.»

(Dalen, 2005)

Betydningen av et slik «slektskap» for barnas identitetsutvikling vet vi for lite om, men noen studier har vist at der familiene har klart å opprettholde en slik kontakt både

seg i mellom og mellom barna, synes ungdommene å utvikle gode relasjoner til fødelandet og til andre med et annet etnisk utseende. I andre tilfeller har derimot foreldrenes iver etter å forene familier som har adoptert barn fra samme land, ført til at barna etter hvert som de vokser til, ikke ønsker å opprettholde en slik kontakt. De velger mer aktivt norskfødte venner og er ikke i samme grad opptatt av fødelandet og dets kultur. Foreldrenes ønske om å stimulere barnets forhold til fødelandet kan noen ganger forsterke barnets følelse av å være annerledes. På dette området er det også tydelige forskjeller, og igjen må det være toleranse for å velge individuelle løsninger.

Ungdomsperioden er spesielt utfordrende

Tenåringstiden utgjør en overgangsperiode i ethvert menneskes liv. På engelsk kalles den «adolescence», et ord som stammer fra latin og som betyr «å lide», «å oppleve smerte». Dette kan det være godt å huske på i møtet med mange tenårings smertefulle utvikling fra barn til voksen.

Puberteten er en periode preget av raske fysiske, intellektuelle og psykologiske forandringer. Kontinuiteten i barnets utvikling brytes av den ulmende seksualiteten som medfører dramatiske forandringer i kroppen. Samtidig rettes interessene mot nye mål, når det gjelder fritidsysler, klær, og ikke minst det motsatte kjønn. Gjengen og kameratene er stadige viktigere, og i enda større grad enn før, er tenåringen nå avhengig av å bli godtatt av jevnaldrende. Foreldrenes verdier kan bli satt til side. Den unge velger egne, personlige veier.

Tenåringer er OFTE labile. De kan føle og oppføre seg veldig selvstendig og voksent, for i neste øyeblikk å virke barnslig krevende. De kan utvikle høye moralske teorier fulle av altruisme og ønske om å hjelpe medmennesker. Samtidig kan de i neste omgang virke selvpoptatte og egoistiske, ta lite hensyn og til og med virke manipulerende overfor foreldrene. Tenåringsproblemer er nokså vanlig hos de fleste ungdommer, men kan være mer kompliserende for adoptivbarnet og foreldrene.

Ungdomsperioden er en tid hvor gamle ubearbejdede hendelser kan dukke opp, ikke minst temaer knyttet til atskillelse, selvstendigjøring og avvising. Det ser ut til at nettopp tenåringstiden stiller store krav til adopterte. Den unge må først atskilles psykologisk fra foreldrene og senere atskilles også fysisk fra dem. Adoptivbarnet har to sett foreldre og blir derfor stilt overfor en mer komplisert

oppgave. De må fullføre atskillelsen fra adoptivforeldrene og samtidig psykologisk gjennomgå en atskillelse fra tidligere omsorgsgivere som de ikke har hatt kontakt med, eller i hvert fall ikke siden de var helt små. En slik sorg kan aktiveres ved dødsfall av en av adoptivforeldrene, slik denne moren forteller om:

«Men da min mann døde, så sa hun: Nå har jeg mistet tre foreldre. Nå har jeg bare deg, mamma.»

(Dalen & Sætersdal, 1999, s. 58)

Ungdommen kan streve med følelser av lojalitet og beskyttelse overfor tidligere omsorgsgivere og på samme tid føle sinne overfor dem. Dette er ikke alltid like bevisst hos den unge. Tvert imot kan slike motstridende følelser komme til uttrykk ved utagering og sinne vendt mot adoptivforeldrene eller mot dem selv. For adoptivfamilien kan dette derfor være en spesielt vanskelig tid.

Det er ikke bare ungdommene som kan bli truet av nok en atskillelse fra foreldrene, slik han eller hun opplevde tidligere i livet. Adoptivforeldrene kan også føle seg truet av å miste barnet, og de kan frykte at ungdommen ikke vil bry seg om dem i framtiden. Mange ungdommer kan være veldig harde mot adoptivforeldrene i denne tiden. Noen gjør alvor av sine trusler om å forlate hjemmet. Det er viktig igjen å se slike reaksjoner i et videre tidsperspektiv. 17-åringen som bor på institusjon eller hybel med lite kontakt med familien, kan komme til å bli en hyggelig 23-åring som faktisk synes det er fint å komme hjem til foreldrene et par ganger i måneden.

Blant de oppgavene en ungdom står overfor, er å anerkjenne tidligere opplevelser av smerte, sårbarhet og sinne samt behov for kjærlighet. Ungdommen må også akseptere at biologiske foreldre ikke var i stand til å dra omsorg for ham eller henne, og på tross av dette lære seg å vokse istedenfor å forbli liten og avhengig. Ungdommen må lære å ta vare på seg selv både fysisk og psykisk og erfare at problemer han eller hun opplever i dag ikke behøver å føre til en gjenopplevelse av gamle «sår». Den unge voksne må komme i kontakt med sine egne ressurser, og han eller hun må kunne oppsøke personer i familien og vennekretsen som kan bistå og støtte når noe oppleves som vanskelig.

Utenlandsadopsjon og etnisk identitet

I tillegg til det å være adoptert må det utenlandsadopterte barnet også forholde seg til at det skiller seg ut

utseendemessig fra familie og venner. Barnets forhold til egen etnisk identitet vil selvsagt påvirkes av andre menneskers reaksjoner og handlemåter overfor det, men også av generelle holdninger overfor etniske minoriteter i Norge. Særlig i tenårene vil spørsmål om likhet og ulikhet stå sentralt, og de unge vil kunne møte mange utfordringer i denne perioden.

Det å ha et utseende som sterkt skiller seg fra de fleste jevnaldrendes, kan lett bli en tilleggsvanske for en pubertetsungdom, slik disse jentene gir uttrykk for:

«I 14-15-årsalderen hadde jeg veldig mange komplekser. Jeg begynte å bli opptatt av gutter og ville se ut som de andre, men det kunne jeg jo ikke. Så da hadde jeg fordommer overfor meg selv. Jeg likte ikke meg selv. Jeg gjorde meg vanskelig, og jeg oppsøkte vanskelighetene selv.»

(Dalen & Sætersdal, 1992, s. 227)

«Jeg skulle mange ganger ønske at jeg var lys. Det er mange gutter og jenter som synes at vi er pene, men det synes ikke jeg. Jeg skulle ønske at jeg hadde brunt hår, ikke svart.»

(Dalen & Sætersdal, 1999, s. 74)

De utenlandsadopterte ungdommene er også forskjellige når det gjelder hvilket forhold de har til sin kulturelle bakgrunn. Noen viser en sterk interesse og er veldig opptatt av det landet og den kulturen de kommer fra, slik disse jentene er eksempler på:

«Jeg har tenkt mye på at jeg er fra Vietnam. Jeg vet ikke noe om min bakgrunn. Jeg har sett bilder derfra på en Vietnam-fest, og så har jeg hilst på noen nonner som var der. Jeg er veldig opptatt av bøker derfra - eventyr. Jeg er veldig interessert i å høre om landet.»

(Dalen & Sætersdal, 1992, s. 233)

«Jeg er ikke veldig opptatt av min bakgrunn, men jeg følger jo litt med. Med en gang jeg hører landet jeg kommer fra nevnt, så åpner øyne og ører seg. Jeg er veldig interessert i å høre om kulturen, om krigen, og jeg skulle gjerne ha vært der nede. Noen anlegg må vel ligge derfra. Jeg lurer litt innimellom - har jeg søsken, mamma og pappa også. Når jeg ser krigen og tenker på det, blir jeg lei meg.»

(Dalen & Sætersdal, 1999, s. 79)

Andre ungdommer viser liten eller ingen interesse for opprinnelseslandet og føler seg nærmest brydd ved at foreldre og andre forventer at de skal være opptatt av bakgrunnen. En uttalelse fra en jente på 20 år kan vise en slik holdning:

«Nei, fint lite opptatt av at jeg er fra Vietnam. Jeg synes de andre har vært mer opptatt av det. Egentlig føler jeg ikke noe for å reise til Vietnam. Jeg synes at det er litt ekkelt at de spør for jeg føler at de venter at jeg skal svare at jeg kunne tenke meg det. Jeg vet ikke hva jeg skal svare.»

(Dalen & Sætersdal, 1992, s. 234)

Det kan være vanskelig for noen utenlandsadopterte ungdommer å forholde seg til innvandrere- og flyktning-

grupper i Norge. En del føler mest tilhørighet med norsk ungdom og ønsker i veldig stor grad kontakt med det norske ungdomsmiljøet. De ønsker ikke å ta avstand fra andre med annen etnisk bakgrunn. Men det kan by på spesielle problemer for ungdommer som har en etnisk opprinnelse tilsvarende de største innvandrere- og flyktningegruppene i Norge. Når de utenlandsadopterte ungdommene ferdes på egen hånd i ukjente omgivelser, vil de kunne bli møtt med liknende reaksjoner som dem innvandrere og flyktninger møter. Noen misliker situasjoner hvor de kan bli forvekslet med andre etniske minoriteter i Norge, slik denne ungdommen gir uttrykk for:

«Jeg var redd for å gå inn i en videobutikk før fordi jeg opplevde at de snakket sånn nedlatende om innvandrere og flyktninger der. Jeg vet at jeg har opplevd at jeg må holde meg unna, sånn nå og, fordi jeg ikke

ser norsk ut. Et sted på landet vi har reist til har jeg følt det litt sånn at folk har veket unna meg. Folk ser på meg veldig mye. Det er jo ikke veldig mange sånn på landet. Men når de ser meg med foreldrene mine som ikke ser ut som meg og er hvite, så tror jeg det er med på å dempe noe av frykten i de og fordommene deres.....»

(Nilson, 2005, s. 57)

Mange har da også møtt diskriminerende reaksjoner fra omgivelsene. Forskning viser at mange av ungdommene har opplevd rasisme i form av diskriminerende reaksjoner fra omgivelsene. Dette kan være kommentarer omkring utseende, men også i forhold til det å være adoptert eller til deres fodeland og biologiske opphav. Gjennom åpne samtaler om diskriminering og rasisme kan foreldrene forberede barna på hvilke reaksjoner de kan møte. Kanskje det viktigste foreldre kan gjøre er å lytte til de unges opplevelser og følelser knyttet til diskriminerende reaksjoner uten å prøve å bortforklare eller dekke over dem. Vanlige uttalelser som "kanskje de ikke mente det slik" eller "kan hende du misforsto" vil føre til at den unge kan føle seg alene med slike opplevelser. Det er viktig å støtte barnet uten å bagatellisere episodene han/hun har opplevd.

Mange unge prøver å mestre slike situasjoner ved å gå sammen med norskfødte ungdommer, kle seg som dem og raskt gi til kjenne at de snakker flytende norsk. På den måten ønsker de å styrke den norske identiteten. Andre velger å ligge lavt i terrenget, slik denne jenta gir uttrykk for:

« ... Jeg prøver å unngå å gjøre en del ting, og prøver å manne meg opp, og det er blitt bedre. Kanskje jeg ubevisst er litt redd for å bli tilsnakket hvis jeg går alene. De gangene jeg er blitt tilsnakket, så har jeg oftest ikke vært sammen med andre.»

(Dalen & Sætersdal, 1992, s. 258)

Tilbakereiser

Ungdomstiden forsterker spørsmål knyttet til opprinnelse og identitet. Derfor er det naturlig at mange adopterte i denne perioden får fornyet interesse for å søke sine røtter. Dette aktualiserer spørsmål om "tilbakereiser" for mange. Men de unge har ulike tanker knyttet til slike reiser. Noen har gjennom oppveksten ingen uttalte ønsker om å søke sine røtter, mens andre er mest opptatt av å besøke fodelandet og eventuelt barnehjemmet de var på. Enkelte

har imidlertid helt spesielle ønsker om å møte sine biologiske foreldre, slik denne ungdommen gir uttrykk for:

«Ja, ja, jeg har lyst til å finne foreldrene mine. De har jeg tenkt til å finne. Og det er altså sånn at jeg lurer på ting. Å prate med dem og finne ut hva jeg egentlig har arvet fra dem da. Fordi jeg klarer jo ganske lett å finne ut hva jeg har arvet fra foreldrene mine her. Fordi jeg ser jo på talemåten, på hvordan jeg er, hva jeg mener og masse sånn. Men liksom på mange måter, jeg ser jo ikke ut som foreldrene mine her i Norge.»

(Nilson, 2005)

De unge adopterte har også ulike tanker om hvem de ønsker å gjennomføre slike tilbakereiser sammen med. Mange gir uttrykk for at de vil foreta reisen alene eller med en venn, eventuelt kjæreste, slik denne ungdommen forteller om:

«Alene eller med en venn. Jeg er jo stor nå. Jeg har tenkt på det at jeg kunne gjøre det alene da. Da blir det mitt eget. Jeg føler at det blir litt press hvis moren min skal være med. Fordi hun er veldig sånn at hun prøver å overbeskytte og sånn.... Kanskje bedre hvis jeg drar alene da. Sånn at jeg tar den tiden jeg trenger og ikke haster.»

(Nilson, 2005)

Det er imidlertid ikke alltid mulig å finne de biologiske røttene, og i flere tilfeller vil det være forbundet med store konsekvenser for en biologisk mor å bli oppsporet av et tidligere barn hun har født kanskje uten at noen andre har kjent til det. Derfor bør det gjøres et grundig forarbeid før slike reiser gjennomføres. Adoptivforeningene kan bistå familier med råd i forbindelse med å reise tilbake til opprinnelseslandet, og de arrangerer også gruppereiser til utvalgte land.

Noen utenlandsadopterte barn og unge vil måtte leve med at det vil bli vanskelig å oppspore det biologiske opphavet selv om de skulle ha opplysninger om sine biologiske røtter. For andre vil det aldri bli mulig å søke sitt biologiske opphav fordi det ikke finnes noen konkrete spor å følge. Men det er faktisk også mange barn og unge som ikke finner tilfredsstillende løsninger på spørsmålet om «hvem de er» selv om de er biologiske barn i sine familier.

SPESIELLE RÅD TIL ADOPTIVFORELDRE

Forskning om adopsjon og utenlandsadopsjon gir grunnlag for et optimistisk utviklingssyn når det gjelder barnas tilpasning i samfunnet. De fleste greier seg omtrent like godt som barn født i biologiske familier, og også prosentandelen som utvikler psykiske problemer ligger på noenlunde samme nivå. Men adoptivbarna trenger hjelp og støtte under oppveksten både av sine familier, nærmiljøet, storsamfunnet og i noen tilfeller fagfolk.

Adopsjonsforberedende kurs

Foreldre går igjennom en lang prosess før de får tillatelse til å adoptere et barn fra utlandet. En slik godkjenning kreves ikke av foreldre til biologiske barn. Dette kan føles urettferdig, men kanskje er det riktig at det er strengere regler knyttet til det å adoptere. Foreldre som ønsker å adoptere bør kanskje være mer forberedt på hvilke utfordringer de kan stå overfor, særlig i den første tiden. Her vil adopsjonsforberedende kurs kunne være til stor hjelp. Disse kursene har gjennom flere år vært arrangert av adopsjonsforeningene. Det har vært frivillig om foreldre vil melde seg, og de har måttet betale for å delta på kursene. Fra høsten 2006 har Barne-, ungdoms og familiedirektoratet overtatt ansvaret for disse kursene, og det er utviklet et program for opplegg, ledelse og arrangering av kursene. Selv om det fremdeles er frivillig for vordende adoptivforeldre å delta, dekkes de økonomiske utgiftene av direktoratet. Mange foreldre som har deltatt på slike kurs, vurderer utbyttet som veldig positivt, slik denne faren gir uttrykk for:

«Jeg synes kurset var veldig bra, og det var veldig fint å kunne snakke med andre som var i samme prosessen. Jeg synes at alle burde gå på slike kurs, men det bør ikke være tvunget. De fleste vil imidlertid ha utbytte av å gå på slike kurs, det er i hvert fall sikkert. Slike kurs bør sterkt anbefales av foreningene.»

(Dalen 2005, s. 23)

Hvor kan familier søke faglig hjelp?

Selv om de fleste adoptivfamilier klarer seg bra, vil noen ha behov for råd og veiledning i perioder som kan være spesielt krevende. Dersom vanskene er av en slik art at familien ønsker hjelp utover det slekt og venner, andre adoptivforeldre eller organisasjonene kan tilby, kan det være aktuelt å kontakte:

Den lokale helsestasjonen

Her finnes lege og helsesøster som vet mye om barns utvikling og kan bidra med råd og veiledning. Adoptivforeldre vil imidlertid ikke automatisk passe inn i de tilbudene helsestasjonen har, og det kan hende de må henvises videre til andre instanser som har kompetanse på nettopp det de strever med.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PP- tjeneste) er en del av barnehagens og skolens totale hjelpeapparat. I PP- tjenesten gis det praktisk rådgivning og hjelp til barn, foreldre og ansatte i skole og barnehage. Det kan dreie seg om lærevansker, atferdsvansker og mistrivsel. Tjenesten har dessuten en sentral rolle i tilretteleggingen av tilbud for funksjonshemmede. Vurdering av behov for spesialundervisning er også et ansvar for PP-tjenesten.

Psykisk helsevern for barn og unge

Psykisk helsevern for barn og unge (tidligere Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk, BUP) kan tilby hjelp til familier med barn i alderen 0 til 18 år. Her kan foreldre henvende seg med problemer som for eksempel vedvarende angstreaksjoner, uro - og konsentrasjonsvansker, hyppige raserianfall og spise- eller søvnvansker. Klinikken kan tilby samtaler med hele familien eller behandling av barnet kombinert med rådgivning til foreldre.

Både helsestasjon, PP-tjeneste og Psykisk helsevern for barn og unge kan vurdere om et barn med spesielle vansker skal henvises videre og hjelpe foreldrene med å finne fram til de aktuelle tilbudene som finnes.

Av og til kan det også være de voksne som trenger litt hjelp fra psykolog, psykiater eller familierådgivningskontor. Akkurat som andre voksne, kan adoptivforeldre til tider oppleve ytre og indre krav som kan føre til personlige konflikter og samlivsvansker. Det er viktig at foreldre erkjenner behov for å søke hjelp enten for egne personlige problemer eller samspillsproblemer i familien.

Viktig å holde kontakt med andre adoptivfamilier

Som nevnt innledningsvis er det meste likt i det å leve med barn uansett på hvilken måte barnet er kommet inn i familien. Det er derfor viktig at adoptivforeldre har kontakt og utveksler erfaringer med alle slags foreldre slik at de får et realistisk bilde av hvilket mangfold av utfordringer, gløder og sorger det alltid innebærer å leve med barn i familien.

Mange adoptivforeldre føler det likevel vanskelig å dele de områdene som er spesielle i et adoptivbarns oppvekst med andre. Ofte er de redde for å bli misforstått eller feiltolket. De spesielle erfaringene adoptivforeldrene har, blir

lett bagatellisert eller blåst opp til et spørsmål om selve adopsjonsforholdet.

Erfaringer har vist at det å ha kontakt med andre adoptivfamilier over tid er av stor verdi under barnets oppvekst. Det å kunne utveksle tanker, erfaringer, ja til og med følelser som aggresjon og skuffelse med andre foreldre som er i samme situasjon, kan være en uvurderlig støtte underveis.

Noen foreldre har allerede før barnet kom, møtt hverandre i samtale- eller adopsjonsforberedende grupper og fortsetter å holde kontakten gjennom barnas oppvekst. Andre søker seg til foreldregrupper når barnet kommer i en alder hvor utfordringene blir større og behovet for kontakt med andre adoptivfamilier derfor dukker opp. Slike grupper kan gi adoptivforeldre økt kunnskap om hva som kreves av dem spesielt, og samtidig være et sosialt nettverk hvor familien kan hente støtte og forståelse.

Adoptivforeldre kan få informasjon om slike grupper ved å ta kontakt med den adopsjonsorganisasjonen som i sin tid formidlet adopsjonen - enten sentralt via sekretariatet eller gjennom en lokalavdeling.

Nødvendig å lære seg noen nye ferdigheter

Å adoptere barn handler om å oppdra et barn som foreldrene selv ikke har født. Barnet kommer videre fra et annet land og har et utseende som vil skille det ut fra andre familiemedlemmer. For å møte de utfordringene som dette vil kunne medføre, kan det være viktig at adoptivforeldre forbereder seg spesielt på en del områder.

Åpenhet om adopsjonsforholdet

Selv om kommunikasjonen rundt det å være adoptert starter tidlig i barnets liv, kan det være temaer som det likevel vil være vanskelig å sette ord på. Foreldre må lytte til barna og prøve å finne ut hvor de befinner seg i denne utviklingsprosessen. Barna må føle at det er lov å stille spørsmål til alle forhold rundt egen livssituasjon og vite at foreldrene er åpne for å svare på dem. Det å føle at det er anledning til å sette ord på alle vanskelige og følsomme temaer som dukker opp i barnas liv, vil kunne hjelpe dem på veien fram mot egen identitetsutvikling.

Søk hjelp når det er behov

Som tidligere nevnt, vil noen av barna som adopteres fra utlandet ha hatt en ganske vanskelig første levetid i fødelandet. Det betyr at noen familier vil komme til å streve en del med å hjelpe barna sine, kanskje særlig gjennom

den første tiden. Det finnes hjelp å få, men foreldrene må selv ta initiativ til å søke om slik hjelp. Noen foreldre vegrer seg for å søke hjelp. De er godkjente som foreldre og opplever dette som ensbetydende med at de må klare de utfordringer som kommer på egenhånd. Det er viktig at foreldrene overkommer en slik vegring i situasjoner hvor barnet har en atferd som virkelig bekymrer foreldrene. Ofte vil det være tilstrekkelig om foreldrene får snakke med en fagperson om det som bekymrer dem. Det er ikke alltid at en henvendelse til hjelpeapparatet behøver å medføre at spesielle tiltak skal iverksettes overfor barnet. En påminning for foreldrene kan være: «Husk tidlig hjelp er ofte god hjelp».

Barn må forberedes på å møte mulig diskriminering

Da vi startet med å adoptere barn fra utlandet til Norge på begynnelsen av 1970-tallet, var Norge et forholdsvis etnisk homogent samfunn. I dag er situasjonen endret, og vi leser og hører daglig om utslag av diskriminering og rasisme mot etniske minoriteter. Slike forhold vil naturlig nok påvirke barn og unge som er adoptert fra utlandet. I oppveksten er disse barna godt beskyttet i familie og nærmiljø, men når de kommer opp i ungdomsalder, blir situasjonen endret for dem. Da kan de møte diskriminerende reaksjoner fra mennesker som ikke kjenner til deres spesielle bakgrunn. Dette må foreldrene forberede de unge på. Åpen kommunikasjon om temaer knyttet til diskriminering og rasisme i samfunnet kan hjelpe unge utenlandsadopterte til å håndtere liknende utslag mot dem selv. Foreldrene bør også selv tilkjenne at de tar avstand fra rasistiske tendenser i samfunnet, og på den måten støtte barna sine i deres situasjon.

Refleksjoner omkring likhet og ulikhet

Det å bli adoptert byr på nye muligheter for vekst og utvikling. Men utviklingen er avhengig av hvordan barn og familier samspiller. To forhold synes å være betydningsfulle for adoptivbarnas følelse av tilhørighet i sine nye familier. Det første har med barnets opplevelse av likhet med sin nye familie å gjøre. Naturlig nok dreier det seg ikke om likhet i utseende, men mer om likhet i interesser, meninger og væremåte. I de fleste familier vil det være mulig å finne slike likhetspunkter, og det kan være et godt råd å støtte opp om likhetstrekk mellom barna og deres nære familiemedlemmer. Det å føle seg lik kan

bidra til å styrke tilknytning og samhold i familien.

Det andre forholdet er knyttet til foreldrenes evne til å akseptere ulikhet og vise toleranse for barnets spesielle egenart. Samspillet i en familie der ulikheten mellom de enkelte familiemedlemmene er særdeles store, blir naturlig nok spesielt utfordrende. Der rammene for ulikhet

i tillegg er lite fleksible, kan situasjonen lett bli problematisk. I familier med mer toleranse for ulikhet, vil det være rom for større aksept av hvert enkelt medlems egenart. Det kan være et godt råd å tenke igjennom hvordan egen familie fungerer i forhold til romslighet og fleksibilitet på slike områder.

LITTERATUR

Almendingen, L. (2003):
Adoptivmødre kan også amme.
 Pilminforlaget

Borge, A. E. (2004).
Resiliens. Risiko og sunn utvikling.
 Oslo: Gyldendal

Brottveit, Å. (1999).
**Jeg ville ikke skille meg ut -
 identitetsutvikling, ekstern
 kategorisering og etnisk identitet
 hos adopterte fra Colombia og
 Korea.**
 Oslo: Diakonhjemmets høyskolesenter,
 forskningsavdelingen.

Dalen, M. (2005).
Vi hentet våre barn i Kina.
 Institutt for spesialpedagogikk,
 Universitetet i Oslo.

Follevåg, G. (2002).
Adoptert identitet.
 Oslo: Spartacus Forlag.

Howell, S. (2001)
 «En vanlig familie»:
 Utenlandsadopsjon i Norge,
 et stadig voksende fenomen.
 I Howell, S. & Melhus, M. (Red).
**Blod tykkere enn vann?. Betydninger
 av slektskap i Norge.**
 Oslo: Fagbokforlaget.

Kallevik, S.A.(2006):
**Adopsjonsboken – veien til en ny
 familie.**
 Høyskoleforlaget.

Løes, S (2001).
 Sterke meninger.
 Dagbladet, 22. desember

Nilson, R. (2005).
Når veier møtes.
 Institutt for spesialpedagogikk,
 Universitetet i Oslo.

Sætersdal, B. & Dalen, M. (1999).
**Hvem er jeg? Adopsjon, Identitet,
 Etnisitet.**
 Oslo: Akribe Forlag

**LITTERATURHEFTER PUBLISERT
 AV ADOPSJONSFORENINGENE**
 Andersen, T. (2005).
Adopterte barns bakgrunn

Dalen, M. (2006).
Adopterte barn i skolen.

Lyngvi, M. & Rygvold, A.L. (2004).
Adoptivbarn i barnehagen.

Rygvold, A.L. (2006).
Adopterte barn og språk.

BØKER FOR BARN

Abrahamsen, Aase Foss(2003).
Fint at ikke alle er like [2 CD].
 Oslo: Lydbokforlaget

Alvær, Frøydis (2002).
Langt vekk hjem,
 Oslo: Cappelen

Bolin, Cathrine Bakke , Piotrowska,
 Malgorzata (illustratør) (2006).
**En mamma og pappa til
 Gabriel.** Oslo:Gyldendal

Karlsen, Liv Wiborg (2000). **Min søster
 er født i Kina!**
 Oslo: Libretto forlag

Ruset, Arne (1999).
Over fjell, over hav.
 Oslo: Samlaget

Schultz, Göran , (1990) (svensk)
**Her kommer Bu-Ran og Seo-Ran fra
 Korea.**
 Oslo: Damm

BØKER FOR UNGDOM:

Jo, Sunny (redaktør); Ellingsen, Berit K.
 N. (redaktør); Hilmersson, Dong-soo
 Dan (redaktør); m.fl.(2006): **Fra det
 fjerne øst til det hvite nord: en
 antologi av skandinaver adoptert fra
 Korea = Från det fjärran öst till det
 vita nord, Truepeny publ (bokmål,
 dansk, engelsk, svensk)**

Martella, Maureen (2005):
Et nytt og verre liv.
 Oslo: Damm

Materiell
i forbindelse med
Program for
foreldreveiledning

1. ICDP – International Child Development Programmes

Program for å fremme barns psykososiale utvikling:

1. Bok

Ledet samspill fra spebarn til skolealder

For fagpersonell på helsestasjon, i barnehage og barnevernstjeneste m.m. Karsten Hundeide. Vett & Viten AS, Asker. Revidert 2001. ISBN 82-412-0484-1

2. Samtalehefte

Åtte temaer for godt samspill

For foreldre som deltar i grupper. Karsten Hundeide
Bestillingsnummer Q-0923
(finnes på bokmål, nynorsk, samisk, engelsk, urdu, tamil, arabisk, somali, tyrkisk, kurdisk, russisk, vietnamesisk, albansk, og persisk)

3. Videoprogrammene Ledet samspill – program for barnehage, Ledet samspill – program for helsestasjon

Hver videokassett inneholder to programmer som er spesielt rettet mot henholdsvis barnehage- og helsestasjonspersonell og andre fagfolk som arbeider med foreldre veiledning. InterMedia Universitetet i Oslo. Regi: Bjørn Skaar

4. Tre bøker for foreldre

- 0–1 år: Du og jeg (utsolgt)
- 1–3 år: Sammen ut i verden
ISBN 82-412-0287-3
- Samspill, selvstendighet og samarbeid
ISBN 82-412-0288-1
Henning Rye. Vett & Viten AS, Asker 1996. Finnes også som hefter på engelsk (Q-0953 E) og samisk (Q-0953 S)

5. Video

Når du og jeg er sammen

'Inneholder tre korte programmer for foreldre fra dagliglivets barnforeldresamvær. Disse egner seg som innføring i grunnleggende og universelle sider ved kontakt og samvær mellom omsorgsgiver og barn null til seks år. InterMedia Universitetet i Oslo. Regi: Bjørn Skaar. Videoen finnes også på samisk og engelsk.

2. Det viktigste i barneoppdragelsen

For fagpersonell på helsestasjon, i barnehage, barnevernstjeneste og skole m.m.

Bok om temaene:

Utvikling av empati og styring av aggresjon.

Magne Raundalen
Pedagogisk Forum, Oslo 1996.
ISBN 82-7391-040-7.

3. Video - Tidlig samspill

– en eksempelsamling For foreldregrupper InterMedia. Universitetet i Oslo. Regi: Bjørn Skaar

4. Samspill i skolen og mellom foreldre og skolebarn

Program for å styrke samspillet i skolen og samspillet mellom foreldre og skolebarn i grunnskolealder.

1. Video Samspill i skolen

For fagfolk.
InterMedia
Universitetet i Oslo
Regi: Bjørn Skaar

2. Video Samspill foreldre

– skolebarn. For foreldre.
InterMedia. Universitetet i Oslo. Regi: Bjørn Skaar

3. Veiledningshefte Samspill i skolen

Samspill foreldre – skolebarn.
Felles bruker-hefte til de to videoene.
Dag Skilbred, Bjørn Skaar m.fl.
Bestillingsnummer Q-0993

5. Temahefter for foreldre

1. Adopsjonsfamilien

En veileder for adoptivforeldre. Amalia Carli og Monica Dalen
Revidert utgave 2006.
Bestillingsnummer Q-0931 (norsk)
Q-0931 E (engelsk)

2. Mobbing blant barn og unge

Informasjon og veiledning til foreldre. Dan Olweus og Cecilia Solberg
Revidert utgave 2006.
Bestillingsnummer Q-0933 (norsk)
Q-0933 E (engelsk)

3. Foreldre – til barns beste

Om barneoppdragelse før og nå. Harald Thuen og Hilchen Sommerschild
Pedagogisk Forum 1997.
Bestillingsnummer Q-0934

4. Små barns sorg

Informasjon og veiledning til foreldre. Atle Dyregrov. Revidert utgave 2006.
Bestillingsnummer Q-0935 (norsk)
Q-0935 E (engelsk)

5. Syke barn i familien

Informasjon og veiledning til foreldre. Elin Hordvik og Marianne Straume
Pedagogisk Forum 1997
Bestillingsnummer Q-0936 (norsk)
Q-0936 E (engelsk)

6. Barn og unges medie verden

Informasjon og veiledning til foreldre. Karin Hake. Pedagogisk Forum 2000
Bestillingsnummer Q-1017

7. Barn og fedre

Informasjon og veiledning til foreldre. Berger F. Hareide og Jan B. Moe
Revidert utgave 2006.
Bestillingsnummer Q-0995

8. Foreldrerollen i rusforebyggende arbeid – ærlighet, humor og utholdenhet.

Arne Klyve. 2004
Bestillingsnummer Q-1077 B

9. Spiseforstyrrelser og overvekt hos barn og unge

Runi Børresen og Jan H. Rosenvinge.
2005 Bestillingsnummer Q-1074 B

Det må ikke kopieres fra dette heftet i strid med åndsverksloven og fotografloven eller i strid med avtaler om kopiering som er gjort med Kopinor, interesseorganer, eller rettighetshavere av åndsverk.

Monica Dalen er professor ved Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo. Hun har gjennom mange år vært engasjert i forskning om barn og unge som er adoptert fra utlandet og har utgitt flere bøker og artikler på dette feltet.

Amalia Carli er klinisk spesialist i barne- og ungdomspsykologi og arbeider som privatpraktiserende psykolog i Oslo med blant annet adoptivbarn, voksne og familier som hovedområde. Hun har publisert flere artikler og forelest om bl.a. adopsjon, migrasjon, rasisme og psykiske traumer hos barn.